

Preventivní programy Policie ČR při řešení sociálně patologických jevů žáků ZŠ

Michal Čech

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michal ČECH**
Osobní číslo: **H098031**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Preventivní programy Policie ČR při řešení sociálně patologických jevů žáků základních škol.**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány sávedoucím diplomové práce.

Sávedomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci sávedoucím bude práce zaměřena:

- na rizika sociálně patologických problémů žáků základních škol,
- na význam preventivně informačních programů Policie ČR,
- na vyjmenování konkrétních preventivně informačních programů, které řeší sociálně patologické jevy žáků základních škol.

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 218 z r.2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
Etický kodex Police České republiky, rozkaz policejního prezidenta č. 1 ze dne 21. ledna 2005.
Závazný pokyn policejního prezidenta Pokyn č. 64 z r. 2001, kterým se upravuje postup vyšetřovatelů Policie České republiky a příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování protiprávních jednání souvisejících s drogovou kriminalitou,
Závazný pokyn policejního prezidenta Pokyn č. 8 z r. 2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži,
Závazný pokyn policejního prezidenta Pokyn č. 57 z r. 2002, který stanovuje zásady preventivní činnosti Policie České republiky
BREZÁK, Jozef. Sociálna patológia. 2., rozš. vyd. Editor Peter Ondrejko. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2001, 310 s. ISBN 80-224-0685-6.
EMMEROVÁ, Ingrid. Prevencia sociálnopatologických javov v školskom prostredí. 1. vyd, slovensky. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, 2007, 129 s. ISBN 9788080834401.
FIELD, Evelyn M. Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele. Vyd. 1. Překlad Petra Diestlerová. V Praze: Ikar, 2009, 311 s. ISBN 978-802-4911-762.
FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 218 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4727-813.
JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde Praha - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2004, 144 s. ISBN 80-720-1493-5
KOLÁŘ, Michal. Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, 127 s. ISBN 80-717-8123-1.
MATOUŠKOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-807-3678-258.
MÚHLPACHR, Pavel. Sociální patologie: 2001. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-251.
NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. Alkohol, drogy a Vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat. 2. rozšířené vydání. Praha, 1994.
VYKOPALOVÁ, Hana. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 154 s. ISBN 80-244-0337-4.

Rozsah bakalářské práce:
Rozsah příloh:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Alena Plšková**
Katedra sociální pedagogiky
Datum zadání bakalářské práce: **8. dubna 2011**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2012**

V Brně dne 8. dubna 2011

prof. PhDr. Pavel Muhlbacher, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

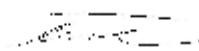
- nadevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek ujednání;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²²;
- podle § 60²³ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60²⁴ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou kódné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použítou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Michal Čech

Jméno, příjmení studenta

Podpis

V Brně dne 26. 5. 2024

²² Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) ve znění pozdějších právních předpisů, § 17b Zveřejněním zveřejněním práce

(1) Právní dílo nepřísluší kategorie díla veřejného, bakalářské a diplomové práce a jejich podobné školní práce, včetně jejich zpracování a jejich elektronické podoby, školních a učebních materiálů, včetně jejich zpracování a jejich elektronické podoby.

(2) Dílo, které nepřísluší kategorie díla veřejného, může být uloženo v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, pokud je uloženo v elektronické podobě v elektronické podobě, pokud je uloženo v elektronické podobě, pokud je uloženo v elektronické podobě, pokud je uloženo v elektronické podobě.

(3) Má právo uzavřít licenční smlouvu s jinou osobou za účelem užití své práce v elektronické podobě, bez ohledu na výsledek ujednání, podle § 12 odst. 4 autorského zákona.

(4) Má právo uzavřít licenční smlouvu s jinou osobou za účelem užití své práce v elektronické podobě, bez ohledu na výsledek ujednání, podle § 12 odst. 4 autorského zákona.

(5) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 1.

(6) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 2 a 3.

(7) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 4.

(8) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 4.

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Nárůst sociálně patologických jevů dětí a mladistvých je jeden ze závažných problémů naší společnosti. Jedná se zejména o užívání návykových a omamných látek (tabák, alkohol, drogy), ale i šikanu a dětskou kriminalitu. Tato práce nese název Preventivní program Policie ČR při řešení sociálně patologických jevů žáků ZŠ, a jak z něj vyplývá, bude zaměřena na preventivně-informační programy Policie ČR, které tyto problémy řeší. Teoretická část se věnuje teoriím vzniku sociálně patologických jevů a jejich charakteristikou, vybraným sociálně patologickým jevům, prevenci a funkci Policie ČR jako realizátora prevence. Nedílnou součástí práce je též část praktická, která je věnována výzkumu provedeného jak mezi policisty zařazených v Preventivně informační skupině, tak mezi žáky na jedné základní škole v Jihomoravském kraji.

Klíčová slova:

Sociálně patologický jev, policie ČR, preventivní program, omamné látky

ABSTRACT

One of the serious problems of today society is the growing number of socially pathological phenomena in pupil. These are mainly use of addictive substances, such as tobacco, alcohol, drug etc., and bullying and childish criminality. Title of this thesis is Preventive Police program to address the socially pathological phenomena in primary schools. It is focused on preventive and informative programs which address these kinds of problems. The theoretical part deals with birth theories of socially pathological phenomena and its description. The important part is the practical part dealing with a research that had been performed before. This research was focused on pupils in primary schools in the south Moravia and on policists related with Preventive-informative group.

Keywords:

Socially pathological phenomena, Police CZ, preventive program, addictive substances

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc a cenné připomínky, které mi v průběhu zpracování mé bakalářské práce poskytovala.

Také děkuji pracovníkům Preventivně informační skupiny, kteří byli ochotni poskytnout mi rozhovor pro realizaci empirické části. V neposlední řadě děkuji své rodině a blízkému okolí za morální podporu, trpělivost během zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Preventivní program Policie ČR při řešení sociálně patologických jevů žáků ZŠ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použité literatury a pramenů, který je součástí této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYMEZENÍ POJMŮ	12
3 TEORIE VZNIKU SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	14
2.1 BIOLOGICKÉ TEORIE	15
2.2 PSYCHOLOGICKÉ TEORIE	16
2.3 SOCIOLOGICKÉ TEORIE	18
2.4 RIZIKOVÉ FAKTORY VZNIKU SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	19
3 VYBRANÉ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	21
3.1 TABAKISMUS	21
3.2 ALKOHOLISMUS	23
3.3 UŽÍVÁNÍ DROG	27
3.4 ŠIKANA	30
3.5 KRIMINALITA	34
4 PREVENCE	36
4.1 VYMEZENÍ PREVENCE A JEJÍ DĚLENÍ	36
4.2 PREVENTIVNÍ SKUPINA POLICIE ČR.....	38
4.3 VYBRANÉ PREVENTIVNÍ PROGRAMY POLICIE ČR.....	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	47
5 VÝZKUM PROVEDENÝ MEZI PREVENTISTI POLICIE ČR	48
5.1 CÍLE A METODY VÝZKUMU	48
5.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ	48
5.3 VLASTNÍ VÝZKUM A ANALÝZA VÝZKUMU	49
5.4 PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	52
6 VÝZKUM PROVEDENÝ MEZI ŽÁKY	53
6.1 CÍLE METODY VÝZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ	53
6.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ	54
6.3 VLASTNÍ VÝZKUM A ANALÝZA VÝZKUMU	55
6.4 PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ.....	71
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	74
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	77
SEZNAM TABULEK	78
SEZNAM GRAFŮ	79
SEZNAM PŘÍLOH	80
PŘÍLOHA I: POPIS ÚČASTI NA PREVENTIVNÍ PŘEDNÁŠCE	81
PŘÍLOHA II: DOTAZNÍK PRO ŽÁKY ZÁKLADNÍ ŠKOLY	82

ÚVOD

Bakalářská práce pojednává o preventivních programech Policie České republiky (dále jen Policie ČR), při řešení sociálně patologických jevů žáků základních škol. Toto téma jsem si zvolil, protože pracuji u Policie ČR, kde jsem služebně zařazen na Pohotovostním a eskortním oddělení. Zde se každodenně setkávám s delikventními osobami. Není nic neobvyklého, že jsou tyto osoby ve věku dětí a mladistvých, které svým věkem podléhají povinné školní docházce. Z tohoto důvodu mě zajímalo, jak a jakým způsobem je realizovaná preventivní činnost zaměřená na předcházení sociálně patologických jevů ze strany policie u žáků základních škol. Sociálně patologické jevy jsou nebezpečným problémem a zároveň nedílnou součástí moderní společnosti. Je tedy logické, aby proti těmto společensky nežádoucím a nebezpečným jevům společnost bojovala a vytvářela prostředky a opatření, které by jí pomohli co nejlépe těmto jevům předcházet.

Mezi hlavní sociálně patologické jevy, se kterými se setkávají žáci na základních školách, jsou šikana, drogové závislosti, tabakismus, alkoholismus, kriminalita a nově i kyberšikana. Pro společnost je nevhodné, pokud je těmito jevy zasažena dospělá populace, ale je naprosto nepřijatelné, aby těmto jevům byly vystavovány děti někdy i ve velmi útlém věku. Na neštěstí jsou děti těmito jevy zasaženy v každodenním životě velice často ať už v rodinném nebo školním prostředí případně i z medií. Není se tedy čemu divit, že kriminalita mládeže včetně násilných a agresivních projevů v posledních letech vzrostla, o čemž svědčí i statistiky trestných činů.

V teoretické části nejprve vymezím základní pojmy související se sociálně patologickými jevy, jako jsou např. sociální patologie, sociální deviace, kriminalita delikvence a jiné. Také se zaměřím na rozdělení deviantního chování a uvedu základní informace o biologických, psychologických a sociologických teoriích sociální deviace. Budu se také zabývat rizikovými faktory, které mají vliv na vznik sociálně patologických jevů. Dále se budu zabývat jednotlivými sociálně patologickými jevy především tabák, alkohol, drogy, šikana a kriminalita. Teoretická část se bude týkat také rozdělení prevence, činností a funkcí preventivně informační skupiny Policie ČR a také popis jednotlivých preventivních programů Policie ČR, které jsou zaměřené na sociálně patologické jevy žáků základních škol.

Praktická část je rozdělená na dvě kapitoly. První kapitola se věnuje výzkumu provedenému mezi policisty zařazených v preventivně informační skupině. Druhá kapitola je věnována výzkumu provedeného mezi žáky na jedné ze základních škol v Jihomoravském kraji.

Cílem bakalářské práce je, seznámit s vybranými sociálně patologickými jevy, které se vyskytují u žáků základních škol. Popsat funkci Preventivně informačních skupin Policie ČR a dále seznámit s jednotlivými preventivními programy Policie ČR, které jsou zaměřeny na sociálně patologické jevy, žáků základních škol. Zjistit jak je problematika prevence vnímána pracovníky preventivně informační skupiny, kteří se zabývají prevencí a preventivními programy a v neposlední řadě zjistit, zda a v jakém rozsahu může žáky ovlivnit preventivní přednáška.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMŮ

V této části bakalářské práce bych rád uvedl přehled základních pojmů, které se dále budou objevovat v textu a jejichž vysvětlení považují za důležité pro správné pochopení tématu i práce.

Sociální patologie - (z lat. *pathos* = utrpení, choroba) patologie označuje nežádoucí společenské jevy. V současné době se tento termín také nahrazuje pojmem sociální deviace nebo sociální dezorganizace. Jevy označované za deviantní, vždy nemusí být patologické. Sociálně patologické jevy jsou vždy negativní, jak pro společnost, tak i pro jednotlivce, což u deviantních jevů platit nemusí. Proto je při vymezení pojmů důležité uvedené pojmy rozlišovat¹

Sociální deviace - (z lat. *devatio* = odchylka, úchylka) jednání, která není v souladu se společenskou normou, která je akceptována většinovou populací²

Kriminalita - (z latinského *criminalis* = zločinný, *crimen* = zločin) je definována jako výskyt chování, které je trestné v dané společnosti. Jde o souhrn trestných činů, které se v dané společnosti vyskytly. Jedná se o činy a chování uvedené v trestním zákonu.

Delikvence - (z latinského *delinquere* = provinit se) je z hlediska společensky neakceptovatelného chování širším pojmem. Zahrnuje chování, které se týká nejen kriminality. Může jít o činy, které nejsou tzv. jinak trestné, tedy přestupky dále trestná činnost osob ve věku mladších 15 let, které nejsou z důvodu věku trestně odpovědné. Velmi často bývá delikvence používána v kontextu s nežádoucím a nepřijatelným chováním dětí a mládeže.³

¹ FISCHER, S., ŠKODA, J., Sociální patologie, *Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*, 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2009, s. 18

² FISCHER, S., ŠKODA, J., Sociální patologie, *Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*, 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2009, s. 13 - 14

³ FISCHER, S., ŠKODA, J., Sociální patologie, *Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*, 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2009, s. 158

Kriminalita mládeže - porušování zákona zpravidla 15 – 18 letých, ale i starších (kategorie „blízká věku mladistvých“, která se téměř kryje se sociologickým vymezením věku mládeže) i mladších (kategorie pubertální a postpubertální mládeže, kterou už není možno považovat za děti, i když zákon jim ještě přisuzuje status mladistvých)⁴

Provinění - Nazývá se jím trestný čin spáchaný mladistvým. Jde tedy jen o jiné terminologické označení pro trestný čin. Jednotlivé trestné činy, které se u mladistvých označují, jako provinění jsou i nadále stanoveny v TZ, tedy v trestním zákoně. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže sám žádná provinění nevymezuje, a proto výslovně zdůrazňuje, že nestanoví-li tento zákon jinak, platí pro posouzení provinění spáchaného mladistvým trestní zákon.

Trestný čin - trestným činem jen čin pro společnost nebezpečný, jehož znaky jsou uvedeny v TZ. Základní charakteristika trestného činu je uvedena v TZ. Důležitým faktorem je nebezpečnost činu pro společnost. Jednotlivé stupně nebezpečnosti pro společnost se odvíjí podle závažnosti TČ. V souhrnu lze konstatovat, že musí vykazovat znaky trestné činu a zároveň stupeň nebezpečnosti pro společnost musí být vyšší než nepatrný. Tento stupeň je závislý od předmětu, kterého se dotýká, způsobu jeho poškození či ohrožení, následky a dalšími okolnosti důležitými pro společnost. U mladistvých musí být stupeň nebezpečnosti pro společnost vyšší než malý.⁵

⁴ BREZÁK, J. *Sociálna patológia*. 2., rozš. vyd. Editor Peter Ondrejko. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2001, s. 143

⁵ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde Praha - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2004 s. 6

2 TEORIE VZNIKU SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

Sociálně patologické jevy se projevují jako společensky nežádoucí chování a jednání, které porušuje sociální normy. Tyto jevy jsou představitelem nezdravých a nežádoucích společenských jevů (např. šikana, toxikomanie, alkoholismus).

Ve svém původním významu termín sociální patologie zahrnoval velmi rozsáhlou oblast sociálních jevů. Tento termín zavedl do sociologie H. Spencer. Sociální patologie byla od svých počátků až přibližně do poloviny 60. let 20. století součástí sociologie a významným způsobem se zasloužila o zkoumání závažných negativních sociálních jevů.⁶

Sociálně patologické jevy se od sebe odlišují obsahem a rizikovostí, kterou představují, jak pro společnost, tak i pro jedince. Tyto činy se dále rozdělují

negativní společenské jevy – jedná se o jevy charakteristické pro moderní konzumní společnost, u kterých je míra nebezpečnosti či závažnosti jevů malá, stejně jako jejich konečný důsledek na společnost. Společnost je víceméně toleruje. Mezi takovéto jevy řadíme například nezaměstnanost, fluktuaci, bídu, atd.

asociální společenské jevy – mezi takové jevy můžeme zařadit výtržnictví, vandalismus, šikanu, aktivity sprejerů, sekty a skupiny, projevy xenofobie a rasismu apod.

sociálně patologické jevy (v užším slova smyslu) – jde o jevy s nejvyšší mírou společenské nebezpečnosti a závažnosti: kriminalita, závislosti, prostituce a sebevraždy.⁷

⁶ SOCHŮREK, J., *Úvod do sociální patologie*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 7

⁷ Informace online - Informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje www.zkola.cz

Z velkého počtu existujících teorií deviace, se dají vyčlenit tři základní proudy biologický (hledající příčinu deviace v genetických, anatomických a fyziologických faktorech), psychologický (zdůrazňující osobnost člověka, motivaci, agresi, nebo sílu ega) a sociologický (kladoucí důraz na vliv prostředí, sociokulturní a skupinové faktory).⁸

2.1 Biologické teorie

Biologické teorie patří k nejstarším teoriím deviace. Jsou zaměřené na studium kriminálního chování a analýzu zločinu, který je podle jejich mínění páčán biologicky determinovanými jedinci.

Jednou z biologických teorií, jež dosáhla velkého ohlasu, byla italská pozitivistická škola kriminologie, za jejíhož zakladatele lze považovat Cesara Lombrosa. Lombroso věnoval pozornost identifikaci zločinných typů a objevení sil, které tyto typy produkují. Podle Lombrosa se zločinci od normální populace odlišují typickými stigmaty a fyziologickými anomáliemi.

Ve 20. a 30. letech se v Evropě těšila popularitě typologie německého konstitucionalisty Ernsta Kretschmera, který se snažil dokázat, že se určité typy lidí dopouštějí protiprávního jednání ve stejném poměru, v jakém jsou zastoupeny v populaci.

Kretschmerova typologie inspirovala Williama A. Shledona, který rozlišil tři typy: mezomorfní (svalnatí, atleti), ektomorfní (hubení) a endomorfní (tělnatí). První skupina by k páčání zločinu měla mít ty nejlepší předpoklady.

Nové přístupy, které se k této problematice objevují po 2. světové válce se spíše inspiřují poznatky z genetiky. Dnešní biologické přístupy mají podobu biochemických teorií, vycházející z myšlenek, že za deviantním chováním může být nevyváženost látek v lidské krvi.⁹

⁸ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 10

⁹ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 10

Dle mého názoru nemůže genetická výbava zapříčinit sociální deviaci. Jsem toho názoru, že výchovným působením na jedince můžeme dosáhnout toho, aby k projevu sociální deviace nedošlo.

2.2 Psychologické teorie

Psychologické teorie podobně jako teorie biologické považují deviaci za úchytku a devianty za nositele abnormity. Z psychopatologického hlediska je deviace považována za nemoc a abnormitou je myšleno něco, co je potřeba léčit a podrobovat kontrole. V každé společnosti existuje chování, která můžeme považovat za deviantní, pohoršující, nemorální a společensky nebezpečná.

Etiketizační přístup spočívá v tom, že některé chování je v jedné společnosti považováno za deviantní, zatímco ve druhé nikoliv. Toto se týká zejména různých projevů sexuálního chování.¹⁰

Mezi takovéto případy bych zařadil i trestné činy páchané muslimskými muži na ženách podle Islámského práva Šaria, kdy žena může být za cizoložství zavražděna nebo potrestána ukamenováním, což by se v našich podmínkách považovalo za vraždu. Případně zpráva publikována v anglickém *The Independent*, která hovoří o tom, že muž si na ženě, se kterou je oddán, může vynutit sex, aniž by se jednalo o znásilnění. Podle islámského práva šaría je znásilnění definováno jako vynucené cizoložství. „*Pokud je žena jeho manželkou, nemůže to tedy být označováno za znásilnění*“¹¹, řekl šejk Maulana Abu Sayeed, prezident britského Islámského šaría koncilu.

¹⁰ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 11

¹¹ www.mediaislam.cz/2010/sex-proti-vuli-manzelky-neni-znasilneni-tvrdi-britsky-imam-the-independent

Psychoanalytické koncepce jsou spojovány se jménem Sigmunda Freuda. Podle Feuda je duševní život lidské bytosti řízen pudovými silami, které vyvolávají různé způsoby odreagování. Základní lidské pudy jsou pud sexuální a pud destruktivní. Chová-li se člověk přirozeně, je deviantní ze strany společnosti. Pokud se však řídí, společenskými normami a zásadami je deviantní vůči své přirozenosti.

Další teorií je teorie frustrace a agrese představitele Johna Dollarda. Tato teorie předpokládá, že u člověka existují určité vrozené instinkty, které ovlivňují jeho vývoj. Vybítím agresivního jednání dojde ke zklidnění jedince a návratu do normálu¹².

Já se neztotožňuji ani s jednou teorií. Tyto teorie vůbec neberou v potaz výchovné působení na jedince, což je dle mého názoru rozhodující faktor pro správný vývoj osobnosti.

Teorie obrany považuje za deviaci obranný mechanismus. Tato teorie předpokládá, že má každý člověk jistá přání, jež mohou být v rozporu se společenskými normami nebo s jeho vlastním svědomím. Při existenci tohoto rozporu, dochází u jedince k rozvoji úzkosti a pocitu viny, které mohou stát za nekonformním jednáním.

Koncepce Johna Bowlbyho nepředpokládá, že by byla deviace dědičná, ale snaží se jí vysvětlit z pohledu analýzy rané dětské socializace, kdy dochází k utváření prvních postojů vůči společenským normám, zákonům a hodnotám.¹³

S touto koncepcí se ztotožňuji nejlépe. Vzhledem k tomu, že dětský vývoj může zcela jistě ovlivnit chování v dospělosti. Zejména děti týrané a zneužívané, jejichž rodiče zneužívali ve větší míře návykové látky, případně děti, které byly svědky domácího násilí na osobě jednoho z rodičů. U takovýchto dětí, dle mého názoru může vést negativní zkušenost z dětství ke vzniku sociální deviace v budoucnu.

¹² MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 11 - 12

¹³ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 12

2.3 Sociologické teorie

Teorie anomie – při nedostatečné sociální regulaci dochází ke stavu „bezzákonnosti“. Durkheim byl hlavním představitelem anomického pojetí deviance, předpokládal, že při narušení sociální stability, může docházet k rozvoji patologických forem dělby práce a také ke zvyšování napětí a konfliktů mezi jednotlivými částmi struktury.¹⁴

Dalším významným představitelem sociologie, které se řešil otázku anomie je R. K. Merton. Podle Mertona jde o problém tlaku společnosti na jedince, a tento tlak jej nutí k nekonformnímu jednání. Díky nesouladu mezi společenskými normami a sociální realitou dochází k destrukci norem a anomii.¹⁵

Jedná se tedy o to, že společnost od jedince očekává naplnění různých cílů, kterých by měl dosáhnout. Ale, ne každý má možnost těchto cílů dosáhnout legální cestou, proto se někteří rozhodnou použít prostředků nelegálních. Například někdo má dostatek peněz ze své práce. Někdo, i když práci má tak mu stále peníze chybí, proto se dotyčný rozhodne udělat úvěrový podvod.

Teorie subkultury – vnímá deviaci jako výsledek konformity s normami a hodnotami určitých skupin, jichž jsou jedinci členy. Členové určité subkultury se příliš často neliší od dalších členů společnosti. Odlišnost je však v oblasti norem. Subkultura se řídí jinými pravidly a hodnotami, než jsou ta, která uznává konformní většina. Tím pádem produkuje chování, které je možné ze společenského hlediska označit jako deviantní.¹⁶

Zjednodušeně jde o to, že vyšší společenské vrstvy mají jednodušší dosahovat společensky žádoucích cílů, jako je dobré vzdělání, dobře placená a uznávaná práce, zisk bohatství. Naproti tomu příslušníci nižších společenských vrstev nemají možnosti na dosažení těchto cílů jiným způsobem, než pácháním kriminality.

¹⁴ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 13

¹⁵ FISCHER, S., ŠKODA, J., *Sociální patologie, Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*, 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2009, s. 35

¹⁶ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 13

Teorie kulturního přenosu – vnímá devijaci jako součást subkulturních vzorců, které jsou předávány novým členům skupiny v procesu jejich začleňování do skupiny. Myšlenka, o možném přenosu deviace sociálním učením a socializací se stala základem pro koncepce mnoha dalších teoretiků.

Teorie sociálního učení – předpokládá, že chování, které může být jak konformní tak i deviantní je determinováno sankcemi, které za něj následují, ať už sankce pozitivní nebo negativní.¹⁷

2.4 Rizikové faktory vzniku sociálně patologických jevů

Rizikových faktorů, které se podílejí na vzniku sociálně patologických jevů, je velké množství. V této kapitole se zaměřím na nejvýznamnější rizikové faktory, které se vyskytují u jedince, v rodině, školním prostředí, skupinách a v médiích.

Rizikové faktory u jedince mohou být, poruchy chování, negativní sebehodnocení, malá odpovědnost za své chování, impulzivita, špatná odolnost před stresem, špatná sebekontrola atd.

Na sociálně patologické jednání může mít vliv i pohlaví jedince, vzhledem k tomu, že je u mužského pohlaví častěji diagnostikována závislost na alkoholu a vyšší suicidální jednání. Za další rizikové vlivy můžeme považovat nízké rozumové schopnosti, které mají vliv na nedostatečné výsledky ve škole. Špatné hodnocení ve škole utváří nepřátelský vztah dítěte k učiteli, nebo také ke spolužákům.

Rizikové faktory v rodině jsou špatné rodinné vazby, které se mohou projevat ve formě nepřátelství rodičů k dítěti, nedostatečnou výchovou, případně vzájemnou nedůvěrou. Další rizikový faktor je i nedostatečná komunikace a převládající špatné emoční prostředí. Důležitou roli při vzniku sociálně patologického chování sehrává i špatné působení na dítě ze strany rodičů, případná benevolentní výchova nebo naopak velmi autoritářská a přísná výchova případně přehnané požadavky rodičů na jedince. Významnou roli sehrává i postoj

¹⁷ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 13

rodičům k návykovým látkám. Rizikovým faktorem může být i to, je-li rodina úplná, příliš vysoký nebo naopak příliš nízký věk rodičů, nebo vysoký počet sourozenců v rodině.

Mezi rizikové faktory, související se školou patří, negativní vztah mezi spolužáky, nepřátelská atmosféra, agresivita ve třídě, postoj vrstevníků k návykovým látkám. Mezi důležité rizikové faktory, patří i nedostatečná připravenost učitelů na práci s problémovými dětmi.

Největší riziko představují skupiny pro jedince z dysfunkčních rodin, které plně nahrazují rodinu, ve které chybí zájem rodičů. Jedinec se snaží zapadnout a stát se součástí party, tím že sdílí stejné myšlenky jako skupina. Může se jednat o způsob vystupování, styl oblečení, postoj ke škole a k rodičům. Mezi rizikové faktory, související se skupinou patří zejména, užívání návykových látek, dále páchání kriminality.

K nejzávažnějším rizikovým faktorům u medií patří zobrazování násilí, u něhož děti nejsou schopny rozlišit, zda se jedná o skutečnost nebo fikci. Takto zobrazované násilí, se pro děti může stát zdrojem inspirací, vedoucí k násilnému chování ve skutečném světě¹⁸.

¹⁸ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A., *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011

3 VYBRANÉ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

Sociálně patologické jevy mají mnoho různých podob, od závislostí na alkoholu, tabáku nebo drogách, až po šikanu, kriminalitu, záškoláctví nebo sebevražedné jednání. Z těchto sociálně patologických jevů jsem si vybral pět, které se podle mého názoru, vyskytují u žáků základních škol nejčastěji. Jedná se o tabakismus, alkoholismus, závislost na drogách, šikanu a kriminalitu.

3.1 Tabakismus

Historie konzumace tabáku sahá až do doby 6000 let. př. n. l. Do Evropy se tabák dostal díky Kryštofu Kolumbovi. Tabák se může žvýkat, šňupat nebo kouřit.¹⁹

Kouření je vdechování tabákového kouře, při kterém se organismu dostává více než 4000 různých chemických látek. Tyto látky mají schopnost zúčastnit se dalších reakcí, jež mají významné dopady na lidský organismus.²⁰

Kouření je spojeno s celou řadou zdravotních rizik, zejména se vznikem zhoubných nádorů a to nejen nádorů plic, ale i nádorů dutiny ústní, případně nádorů trávicího traktu. Dále je kouření spojeno s nemocemi srdce a cév. Dále kouření urychluje stárnutí kůže a je spojováno i s rizikem mužské neplodnosti.

Daleko větší riziko představuje kouření pasivní. Lidé jsou nedobrovolně vystavováni účinkům tabákového kouře. Což má na jejich zdraví stejný, dopad jako by i oni sami byli aktivními kuřáky. Nejvíce šokující je, jsou-li pasivnímu kouření vystaveny děti rodičů kuřáků, kteří na zdraví svých potomků neberou žádný ohled.²¹

¹⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Zdravotní_rizika_kouření_tabáku

²⁰ <http://www.kurakovaplice.cz/index.php?strana=definice>

²¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Zdravotní_rizika_kouření_tabáku

Podle světové zdravotnické organizace zemře na celém světě na následky kouření 4,8 mil. lidí.

Podle ministerstva zdravotnictví zemře každý rok v ČR na nemoci spojené s kouřením 18 tis. lidí.

Podle OECD je v ČR 250 000 kuřáka mladší 18 let.²²

Rizikové skupiny

Co se kouření týče, jsou nejohroženější skupinou děti a mládež ve školním věku. Ve srovnání s alkoholem je kouření výraznějším jevem. Cigareta je vnímána jako symbol dospělosti. Podle Hellera může být kouření spojováno se školním prospěchem, uvádí, že čím je prospěch horší, tím častěji jsou kouřeny cigarety. Typickými silnými kuřáky bývají nejčastěji chlapci nejvyšší třídy základní školy, s mnohdy podprůměrným prospěchem. Co se týče návykového kouření, je možné se s ním setkat už u chlapců 8. tříd.²³

Typologie kuřáků

Příležitostný kuřák

„Kouří občas, na základě kuřáckých zvyklostí, které stimulují, Necítíci potřebu, pokud se objeví, uspokojí ji, pokud nezpůsobí žádné komplikace.“

²²http://www.kurakovaplice.cz/koureni_cigaret/zajimavosti-a-statistiky/statistiky-tykajici-se-koureni.html

²³ MÜHLPACHR, P., Sociální patologie: 2001. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 23

Návykový kuřák

„Kouří ze zvyku ve vleku kuřáckých zvyklostí a napodobení. Psychodynamické procesy nejsou tak fixovány, aby se mohla vyvinout psychická závislost. Kouření může ukončit bez větší námahy.“

Kuřák s psychickou závislostí

„Do této skupiny patří kuřák z požitku, u něhož stojí v popředí vůně, chuť a kuřácký ceremoniál. Lze sem zařadit i ty, který jsou motivováni prožívaným uvolněním, uklidněním, odstraněním dysforie a pocitu prázdnoty.“

Kuřák s psychickou a fyzickou závislostí

„Do popředí vystupují farmakodynamické účinky nikotinu, které kuřák vyhledává pro emočně vegetativní prožitky. Na tělesnou závislost upozorňuje bušení srdce, návaly, pocení, třes a neklid po absenci kouření.“²⁴

3.2 Alkoholismus

Společnost akceptuje alkohol, a její cítění je pro alkoholní. Alkohol se konzumuje při většině lidských rituálů, které provádí člověk po celý svůj život. Odmítnutí konzumace alkoholu vzbuzuje pozornost a neadekvátní reakce.²⁵

Užití alkoholu způsobuje útlum a intoxikaci centrálního nervového systému. Podle statistických údajů je na alkoholu závislých asi 5% dospělých mužů a asi 2% žen. Alkoholismus se projevuje v nemalé míře i u dětí a mladistvých.²⁶

²⁴ MÜHLPACHR, P., Sociální patologie: 2001. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 22

²⁵ MÜHLPACHR, P., Sociální patologie: 2001. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 18

²⁶ VYKOPALOVÁ, H., Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 61

Hlavní složkou alkoholu je ethanol, který vzniká za pomoci alkoholového kvašení rostlinných produktů s obsahem sacharidů a případně následnou destilací. Etanol se po požití rychle vstřebává sliznicí tenkého střeva do krevního oběhu. Toto vstřebávání zpomaluje přítomnost potravy v žaludku. Malé množství etanolu může být v nezměněné podobě vylučováno v moči, potu a dechu. Ale většina látky je v játrech dehydrogenázami enzymaticky metabolizována nejprve na acetaldehyd a následně na kyselinu octovou. A právě genetická odlišnost dehydrogenáz způsobuje značné individuální rozdíly v účincích etanolu a jeho snášenlivost na lidský organizmus.²⁷

Zdravotní rizika alkoholismu

Konzumace alkoholu zvyšuje riziko onemocnění jater, vysokého krevního tlaku, onemocnění trávicího ústrojí, onemocnění nervového systému i duševních chorob, jako jsou alkoholové psychózy.

Pro děti a mladistvé je užívání alkoholu mnohem nebezpečnější než pro dospělé. Protože ho jejich játra nejsou schopna odbourávat, stejně jako játra dospělých. Již malé množství alkoholu může u dětí zapříčinit nebezpečné otravy.²⁸

Alkohol také negativně ovlivňuje plod již v prenatálním období. Matky, které během těhotenství požívají alkohol, mají dvakrát vyšší pravděpodobnost, že porodí dítě s nízkou porodní váhou. Případně u jejich dítěte dojde k rozvoji fetálního alkoholového syndromu, který se projevuje duševní zaostalostí, deformacemi tváře a ústní dutiny či vadami vnitřních orgánů.²⁹

²⁷ FISCHER, S., ŠKODA, J., Sociální patologie, *Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2009, s. 100

²⁸ NEŠPOR, K., CSÉMY, L., *Alkohol, drogy a Vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. 2. rozšířené vydání. Praha, 1994, s. 59

²⁹ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 21

Fáze alkoholismu

stadium iniciální, počáteční – jedinec se nikterak neliší od svého okolí, pije kvůli psychotropním účinkům alkoholu. V intoxikaci tak překonává stresové a neřešitelné situace. Zvyšuje se konzumace alkoholu, jeho tolerance roste.

stadium prodromální, varovné – rostoucí tolerance způsobuje stále vyšší hladinu alkoholu v krvi. Jedinec preferuje tajné pití, pití s předstihem a konzumuje alkohol rychleji než jeho okolí. Je citlivý na verbální a nonverbální komunikaci ohledně alkoholu. Nepamatuje si průběh intoxikace. Prohlubuje se jeho pocit viny, zvyšuje se snaha ovládnout účinky alkoholu.

stadium kruciální, rozhodné – tolerance stále roste. Dochází ke změně kontroly pití. Alkohol se stává součástí metabolických dějů. Roste frekvence zjevných opilostí, která vede k narůstání konfliktů s okolím. Jedinec buduje racionalizační systém, kterým zdůvodňuje, vysvětluje a omlouvá pití sobě i svému okolí. Tlak okolí může donutit jedince i k dlouhodobé abstinenci. Uvolněním tlaku končí i abstinence. V tomto stadiu se začínají objevovat zdravotní poruchy

konečné stadium terminální, - charakteristickým znakem u tohoto stádia je nepříjemný stav po vystřízlivění, nastupují tzv. ranní doušky, které přechází v několikadenní konzumaci – vzniká tah. Jedinec konzumuje vedle alkoholických nápojů i technické prostředky. Nastupuje degradace a celkový úpadek osobnosti.³⁰

³⁰ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 19 - 20

Rizikové skupiny

Rizikovou skupinou bývají zejména děti a mladiství. Tato problematika se odvíjí od životního stylu rodiny a způsobu konzumu alkoholu u rodičů. *„Nevhodné utváření základních sociálních vztahů v rodině se závislostí, nedostatečné utváření základní potřeby životní jistoty, nedostatek vhodných identifikačních vzorů a posunutý model rodinného soužití jsou poruchy způsobené konzumem alkoholu a vedou k vážným důsledkům ve vývoji osobnosti dítěte“³¹*

.

Zdravotní rizika spojená s užíváním alkoholu

Konzumace alkoholu zvyšuje riziko onemocnění jater, vysokého krevního tlaku, onemocnění trávicího ústrojí, onemocnění nervového systému i duševních chorob, jako jsou alkoholové psychózy. Pro děti a mladistvé je užívání alkoholu mnohem nebezpečnější než pro dospělé. Protože ho jejich játra nejsou schopna odbourávat, stejně jako játra dospělých. Již malé množství alkoholu může u dětí zapříčinit nebezpečné otravy.³²

Alkohol negativně ovlivňuje plod již v prenatálním období. Matky, které během těhotenství požívají alkohol, mají dvakrát vyšší pravděpodobnost, že porodí dítě s nízkou porodní váhou. Případně u jejich dítěte dojde k rozvoji fetálního alkoholového syndromu, který se projevuje duševní zaostalostí, deformacemi tváře a ústní dutiny či vadami vnitřních orgánů.³³

³¹ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 21

³² (NEŠPOR, K., CSÉMY, L., *Alkohol, drogy a Vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. 2. rozšířené vydání. Praha, 1994, s. 59

³³ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 21

3.3 Užívání drog

Od dávných dob lidé užívali drogy, aby změnili stav svého vědomí, aby se stimulovali, případně uvolnili, usnuli nebo spánku zabránili, ke zlepšení schopností svého vnímání, nebo k vyvolání halucinací. Drogy jsou známé a užívané od časů prvních lidských civilizací a také se objevovalo nadměrné užívání těchto látek až závislost na nich.³⁴

Termín „droga“ pochází z arabského slova „durana“, které označovalo lék. Později světová zdravotnická organizace označila za drogu jakoukoliv látku, která po aplikaci do organismu, může pozměnit jeho jednu nebo více funkcí. Za drogu tedy může být považována jakákoliv látka, která může vyvolávat psychotropní účinky a tím může ovlivňovat prožívání člověka a působit na jeho psychiku, případně vyvolat závislost.³⁵

Diagnostická kritéria

Jako drogovou závislost, můžeme kvalifikovat chorobný vztah k drogám, jehož hlavní charakteristikou je nekontrolovatelná touha vpravovat si drogy jakýmkoliv způsobem do organismu. Známa je definice Světové zdravotnické organizace, která se skládá ze čtyř charakteristik.

1. Nepřekonatelná potřeba konzumovat drogy a opatřovat si je jakýmkoliv způsobem.
2. Tendence k zvyšování množství konzumovaných látek.
3. Psychická a fyzická závislost, které může droga vyvolat.
4. Zničující účinky na jedince a společnost.³⁶

³⁴ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 16

³⁵ VYKOPALOVÁ, H., *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 64

³⁶ BREZÁK, J. *Sociálna patológia*. 2., rozš. vyd. Editor Peter Ondrejko. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2001, s. 161

Fáze vývoje drogových závislostí

1. tato etapa se vyznačuje hledajícím vztahem mladistvého, jež prožívá své generační problémy a konflikty
2. tato etapa je spojená s tvorbou a stabilizací skupin (part) mladistvých, kde dochází ke konzumaci drog
3. v této etapě dochází ke vzniku vlastní závislosti jedince na droze, kterou potřebuje bez ohledu na partu
4. v poslední etapě se fyzická závislost změnila ve starost kde si drogu opatřit, protože hrozí dramatické abstinenční příznaky. Závislý neprožívá pravý efekt drogového opojení, avšak úlevu od nepříjemných prožitků po aplikaci a nutnost udržovat v organismu stálou hladinu.³⁷

Dělení drog

Drogy s převážně sedativním účinkem

alkohol, barbituráty a nebarbiturátové sedativa, hypnotika, trankvilizéry, inhalační prostředky

Při krátkodobém užívání jejich účinky spočívají v celkové uvolněnosti a odstranění zábran. Dále způsobují zvýšenou aktivitu, hovornost, mírnou euforie, ale i společensky nepřijatelné chování, úzkostné stavy, neschopnost zřetelně artikulovat, ztrátu koncentrace, klátivou chůzi. Při dlouhodobějším užívání již po několika týdnech může dojít k ztíženému myšlení a vybavenosti v procesu myšlení a také ke změnám jiných částí centrální nervové soustavy. Jejich užívání může vést k nespavosti a neschopnosti cítit se odpočatý. Vznik závislosti je individuální závislý na tělesné konstituci, celkovém zdravotním stavu včetně stavu psychiky.

³⁷ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 16

Drogy s převážně povzbuzujícími účinky (stimulanty)

kokain, krak, amfetaminy

Užívání způsobuje zvýšení krevního tlaku a zrychlení krevního oběhu. Stimulují organismus, vytváří pocit svěžesti a energie. Po euforii se z pravidla dostavuje rozčilenost s úzkostí, bolesti hlavy, studený pot, bledost, třesení rukou a celková třesavka. Zvyšuje se sexuální dráždivost, snižují se zábrany vůči sexuální povolnosti. Nástup jejich účinků je poměrně rychlý, zejména v případě kraku. Vznik závislostí bývá jak fyzický tak i psychický. Abstinenční krize bývá krátká, ale mimořádně dramatická s rizikem nebezpečí sebevražd.

Halucinogeny

marihuana (cannabis sativa), hašiš, LSD a syntetické drogy, ololiqui, teonanacatl a peyotl (meskalin), psilocybin

Užívání těchto látek vyvolávají stavy tranzu, euforie, ale i úzkosti, zmatku a deprese. Při užití dochází ke ztrátě reality, vzniku vidin, halucinací a nekritičnosti. Účinky látek bývají individuální a zdůrazňují osobnostní vlastnosti uživatele. Historicky byly halucinogeny spjaty s náboženskými rituály (durman, muchomůrka červená, lysohlávky). Mezi mládeží je nejvíce rozšířeno LSD ve formě tripů (napuštěné papírky), kouření marihuany.

Narkotické látky

heroin, morfin, opium, kodein, syntetické opiáty, metadon

Tato skupina látek, vyvolává stavy euforie, radosti a síly. Jejich vedlejší účinky oslabují CNS a způsobují útlum dýchání a stavy střídající se euforie s letargií, ospalostí, vyvolávají zmatenost, ztrátu citlivosti na bolest, neschopnost soustředit se, později způsobují nevolnosti, pocení aj. Vyvolávají silnou fyzickou a psychickou závislost. Největším nebezpečím je rozšíření heroinu, jehož zneužívání je spojeno s trestnou činností.³⁸

³⁸ BREZÁK, J. *Sociálna patológia*. 2., rozš. vyd. Editor Peter Ondrejko. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2001, s. 167 - 169

Rizikové skupiny

Jako nejrizikovější skupinou v oblasti drogových závislostí se jeví populace dětí a mladistvých. Pozornost by měla být věnována zejména demografickým aspektům, dále sociálnímu postavení rodiny, ale i povahovým vlastnostem rodičů, úrovni a druhu výchovných přístupů rodičů atd. Vedle patologické komunikace a hledání sociální identity je disfunkční rodina jedna z nejdůležitějších příčin vzniku abúzu drog. Veliký vliv na tom, zda jedinec začne experimentovat s drogami, mají i kamarádi a vrstevníci, se kterými se biologicky, psychologicky a sociálně oslabený jedinec stýká.³⁹

3.4 Šikana

Slovo šikana pochází z francouzského výrazu *chicane*, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, pronásledování, napadání a opakované vyžadování nesmyslné činnosti, které se může vyskytovat v mnoha různých formách či podobách, bez ohledu na věk, pohlaví nebo povolání. Řadí se mezi sociálně patologické jevy, zasahující stále širší kategorie obyvatelstva. Jedná se o komplexní a celospolečenský problém, který řeší stále více vědních disciplín, jako jsou sociologie, psychologie, pedagogika, etika aj. Největší pozornost v současné době vzbuzuje šikanování u dětí a mládeže, nicméně šikana existuje i mezi dospělými pouze v jiných formách a projevech šikanování. U nás je s tímto významem nejvíce spojeno ponižování, vydírání a zneužívání moci u lidí v uzavřených institucích s autoritativním režimem, tj. armáda, věznice, výchovných ústavů.

Šikana může být přímá tedy zjevná, fyzického rázu, nebo nepřímá, která se projevuje vyloučením oběti ze skupinových aktivit, pomluvami nebo projevy nezájmu ze strany okolí apod. V některých případech se mohou vyskytovat obě tyto formy současně. Podtext šikany může být rasistický, náboženský, etnický, sexuální atd.⁴⁰

³⁹ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 18

⁴⁰ VYKOPALOVÁ, H., *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 103 - 104

Typy šikany

Škádlení

Jedná se o nejnebezpečnější a nejdéle probíhající formu šikany, která se nejčastěji týká vzhledu, sexuality, sociálního přijetí atd. Je to forma verbálního násilí.

Hlavními typy škádlení jsou: nadávky, pokřikování, urážení, posměšky, slovní požadavky, vydávání urážlivých zvuků, když jde oběť okolo, obtěžování po telefonu atd.

Vylučování ze skupiny

„Vyloučení“ neboli „vztahová“ šikana. Tento druh šikany je typický pro manipulaci skupinou na oběť a může být vyjádřen více způsoby. Nejčastěji otevřeně - „Nechceme, abys tu s námi seděl“, ale také tím, že útočník včetně ostatních členů skupiny používá nenápadné a skryté způsoby odmítavého chování a nepřátelskou řeč těla. Celá skupina může být ovlivňována útočníkem, který ji nařizuje, co má dělat a sám nemusí dělat vůbec nic. Členové skupiny jsou si vědomi toho, že pokud se pokusí oběť chránit, mohou přijít na řadu jako další.

K ostarkismu patří následující metody: útočník oběti něco řekne a odejde dřív, než oběť stihne zareagovat, vyloučení oběti ze skupiny vrstevníků, z rozhovoru, plánovaných činností či her, odmítnutí sedět vedle oběti a předstírání, že dotyčný místo drží pro někoho jiného, útočník předstírá přátelské chování k oběti a čas od času se obrací proti ní, pomluvy a zvěsti, které mají za cíl, aby oběť začali očeňovat i ostatní.

Fyzické napadání

Pod fyzické napadání řadíme pravidelné napadání a ubližování jedinci, který je slabší a nedokáže se bránit. Napadání může probíhat ve dvou formách a to v přímé kdy dochází k fyzickému útoku (tj. bití, kopání, plivání apod.), nebo nepřímé, kdy se používají útoky pomocí gest, narážek, pronásledování či ničení a schovávání majetku oběti.

K tomuto typu šikany se řadí: vrážení, štípání, strkání, bouchání, fackování tahání za vlasy, fyzické znehybňování, kopání, nastavování nohy, krádeže učebnic, jídla a dalších věcí z aktovky či lavice, odebrání židle, kam se oběť chystá posadit, házení s majetkem oběti po třídě, zavírání oběti v místnosti či skříni, strkání hlavy do toaletní mísy.

Obtěžování

Obtěžování zahrnuje útoky nebo prohlášení týkající se sexu, rasy, náboženství, pohlaví či národnosti. Případně opakované dotěrné dotyky

Patří k němu: nevíтанé sexuální nabídky a návrhy, vynucování si fyzické blízkosti, sahání na ňadra, pomočení někoho, doteky na hýždích nebo dalších intimních partiích, zvedání sukní, stahování kalhot oběti v přítomnosti ostatních, nahlížení pod dveře toalety, přímé či nepřímé poznámky o sexuální orientaci dítěte.⁴¹

Šikana a její fáze

První stupeň (zrod ostrakismu)

Šikana se může objevit kdekoliv, protože podmínky potřebné k jejímu vzniku, nejsou nijak neobvyklé. V každé skupině se najdou jedinci, kteří nejsou oblíbení. Většinou se jedná o mírné, většinou psychické formy násilí, při nichž se oběť necítí dobře.

⁴¹ FIELD, E., M., *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Vyd. 1. Překlad Petra Diestlerová. V Praze: Ikar, 2009, s. 26 - 29

Druhý stupeň (fyzická agrese a přitvrzování manipulace)

K přechodu do druhého stádia existuje více důvodů. Jedna z možností může být v případě odreagování žáků prostřednictvím oběti, která slouží jako ventil. Další možnost může nastat na školních zájezdech, kdy nejslabší člen slouží jako zpestření programu. Třetí možnost nastane v případě výskytu většího množství agresivních jedinců ve třídě, kteří uspokojují své potřeby prostřednictvím násilí. Pokud ve třídě existují kamarádské vztahy s převažujícími pozitivně mravními hodnotami a členové skupiny nejsou nakloněni k násilí a ubližování slabším jedincům pokusy o šikanování nemusí uspět.

Třetí stupeň (klíčový moment – vytvoření jádra)

Tento stupeň je klíčový a rozhodující, vytvoří se skupinka agresorů tzv. úderné jádro, které začíná systematicky spolupracovat. Skupina je nyní rozdělena na řadu podskupin, které bojují o vliv.

Čtvrtý stupeň (většina přijímá normy agresorů)

V tomto stupni jsou již normy agresorů přijaty a jsou většinou považovány za nepsané zákony. Podle Koláře, se v této fázi začínají i mírní a ukáznění žáci chovat krutě a týrán oběti jim začíná přinášet uspokojení.

Pátý stupeň (totalita neboli dokonalá šikana)

V poslední fázi dochází k totalitě neboli dokonalému šikanování. Žáci se rozdělují na dvě skupiny na agresory a na oběti. Agresoři ztrácí veškeré zábrany a jejich jediným cílem je provádět násilí, které oni sami považují za legraci. Tento stupeň se většinou na základních školách nestačí vytvořit, je to spíše záležitostí věznic, vojenského prostředí a výchovných ústavů mládeže.⁴²

⁴² KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, s. 31 - 37

3.5 Kriminalita

Kriminalita je druh sociálně patologického chování, které je sankcionované trestním právem. Slovo kriminalita je odvozeno z latinského *criminalis* = zločinný, *crimen* = zločin. Kriminalitou (zločinností) se rozumí výskyt kriminálního chování, které vyjadřuje množství trestných činů, spáchaných ve společnosti za určité časové období.

Kriminalitu vymezuje platné trestní právo, které stanoví, které protispoločenské chování se považuje za trestné činy, případně za další kategorie deliktů stíhaných soudními orgány.

Během několika minulých desetiletí se kriminalita stala rozsáhlým sociálním jevem. Zejména majetková kriminalita představuje téměř 80% veškeré trestné činnosti, která je registrována. Ke koncentraci kriminality dochází zejména ve velkých městech a průmyslových aglomeracích kde se zdržuje velký počet anonymních a migrujících osob.⁴³

Dětská kriminalita je charakterizovaná brutalitou provedených činů. Tato skutečnost vede k častým diskuzím veřejnosti o snížení trestní hranice odpovědnosti. Ve světě se tato hranice různí: př. v Irsku, Hongkongu nebo Singapuru je tato hranice ve výjimečných případech stanovena již na sedm let, v Belgii, na Filipínách nebo Peru je to naopak až od 18 let.

Rostoucí kriminalita u dětí a mládeže patří mezi celosvětové problémy. K pochopení tohoto jevu jsou hledány různorodé přístupy z pohledu mnoha vědeckých oborů, specializací a teorií. Toto patologické chování je z pozice sociologie vysvětlováno působením značného množství sociálních vlivů, především rodiny a neformálních vrstevnických skupin. Psychologie spatřuje tento problém ve stylu rodinné komunikace a dále v rovině vztahů, včetně osobnostní složky a vlivu individuální osobnostní dynamiky ve vztahu k delikventnímu chování.⁴⁴

⁴³ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 66

⁴⁴ VYKOPALOVÁ, H., *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 126

Specifické znaky trestné činnosti mládeže

Trestná činnost mládeže je výrazně ovlivněna věkem pachatelů. V tomto ohledu se mezi dospělými a mladistvými pachateli projevují jisté zvláštnosti, ke kterým patří:

- *„Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem, než u dospělých*
- *Trestná činnost je častěji páchána se spolupachateli ve skupině*
- *Příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu.*
- *Chování mladistvých pachatelů se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení.*
- *Konání mladistvých pachatelů je poznamenáno nedostatkem vědomostí a schopností při překonání překážek, mnohdy je použito neúměrných prostředků k dosažení cíle*
- *Na páchání trestné činnosti mladistvých má značný vliv alkohol, případně jiná návyková látka, která zvyšuje agresivitu, nekoordinovanost pohybů a podporuje nepřiměřené reakce na vnější podněty.*
- *Mladiství pachatelé jednájí více emotivně než rozumově, trestná činnost je páchána ve většině případů živelně pod vlivem momentální situace.*
- *Při opakování trestné činnosti se vyskytují specifické znaky z předcházející trestné činnosti.*
- *Při získávání alibi se mladiství pachatelé orientují na osoby ze skupiny, do níž patří.*
- *O přípravě, ale i o spáchané trestné činnosti se pachatelé rádi svěřují členům své skupiny.*
- *Pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (např. auta, videa, motocykly, radia, oblečení, zbraně, nože alkohol, cigarety)*
- *Některé znaky způsobu spáchané trestné činnosti vyplývají ze somatických znaků pachatele, např. se snižující se objasněností jednotlivých typů trestných činů se zvyšuje podíl dětských a mladistvých pachatelů.“⁴⁵*

⁴⁵ MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 68

4 PREVENCE

Tato kapitola bude zaměřena na vymezení pojmu prevence, rozdělení prevence, vymezení činnosti a funkce preventivně informační skupiny Policie ČR a poslední část bude věnována vybraným preventivním programům, zaměřeným na sociálně patologické jevy žáků základních škol.

4.1 Vymezení prevence a její dělení

Obecně lze prevenci chápat jako předcházení problémům pomocí systému opatření, který je zaměřen na snižování, případně vyloučení rizika výskytu určitých životních situací, stavů, procesů, jevů, negativně působících na člověka nebo skupiny lidí, pod vlivem existujících životních, pracovních, sociálně-ekonomických podmínek a způsobu života.⁴⁶ Prevence sociálně patologických jevů se nejčastěji dělí na 3 typy, mezi které patří prevence primární, sekundární a terciální.

Primární prevence

Primární prevencí se rozumí veškeré konkrétní aktivity, které jsou realizovány s cílem předcházet problémům a následkům sociálně patologických jevů, případně minimalizovat jejich negativní dopad, včetně dalšího šíření.

⁴⁶ EMMEROVÁ, I., *Prevencia sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. 1. vyd, slovensky. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, 2007 s. 64

Primární prevence se dělí na prevenci specifickou a nespecifickou

Specifická primární - její realizace probíhá v rámci podpůrných programů pro rizikové skupiny, pro děti, které mají speciální vzdělávací potřeby, jako prevence před exkluzí. Součástí specifické primární prevence jsou standardy specifické primární prevence. Tyto standardy mají vést ke zkvalitnění preventivních aktivit.

Nespecifická primární prevence představuje základ celého systému prevence, jedná se o volnočasové aktivity, které jsou určeny nejširším vrstvám dětí a mládeže, jejich smyslem je umožňovat harmonický rozvoj osobnosti jednotlivce. Existovaly by i bez existence sociálně patologických jevů.⁴⁷

Sekundární prevence se zabývá jedinci a skupinami osob, u nichž je zvýšené riziko, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti.⁴⁸

Terciární prevence je zaměřena na osoby, u nichž není schopnost a ochota vzdát se rizikového chování. Cílem je realizace specifické intervence a opatření vedoucích ke změnám rizikového chování, které by mohlo mít za následek poškození jejich zdravotního stavu nebo sociální situace. Jde o předcházení následků a dalším škodám rizikového chování.⁴⁹

.

⁴⁷ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/prevence-ptj>

⁴⁸ <http://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence>

⁴⁹ <http://www.ostrovzl.cz/prevenc>

4.2 Preventivně informační skupina Policie ČR

Od devadesátých let minulého století byly v ČR za účelem komunikace policie s veřejností zřizovány tzv. Preventivně informační skupiny. Díky nim dochází k předávání informací o práci policie veřejnosti, prostřednictvím médií, dále poskytují informace o možnostech ochrany před trestnou činností, což má preventivní charakter.

Jejich úkolem je přiblížit veřejnosti práci policie s cílem vzbudit u ní pozitivní náhled na policii jako takovou, rozšiřovat distribuci preventivních materiálů v čekárnách obvodních oddělení, při silničních kontrolách a v obchodních centrech.

S postupem času se stali Preventivně informační skupiny i realizátory primárních preventivních programů a to včetně zaměření na obvyklou cílovou skupinu – děti a mládež. Tyto preventivní aktivity jsou realizovány formou přednáškové a besední činnosti. Resortní programy jsou základním pilířem každého koordinátora prevence PIS. Koordinátor navrhuje určitý preventivní projekt, protože zná dobře problémy, které nejvíce tíží daný region. Daný projekt zpracuje, popíše a zjistí cenu, kterou bude stát. V rámci kraje pak probíhá schvalování projektů.⁵⁰

⁵⁰ <http://www.policie.cz/clanek/sprava-stredoceskeho-kraje-odkazy-akce-a-projekty-preventivne-informacni-skupina.aspx>

4.3 Vybrané preventivní programy Policie ČR

Kapka prevence

Jde o etapový projekt prevence kriminality dětí, který vznikl v dílně Preventivně informační skupině (PIS) okresního ředitelství (OŘ) Policie ČR Hodonín. Projekt je realizován v rámci celého teritoria OŘ Policie ČR Hodonín. Projekt *Kapka prevence* je určen pro děti I. stupně školského vzdělání neboli děti mladšího školního věku.

Cílem projektu Kapka prevence je především zvýšit u dětí právní vědomí, poskytnout dětem informace o tom, jak se nestát obětí trestného činu a v neposlední řadě přispět i snížení kriminality dětí. Projekt je zahájen vždy počátkem školního. Každé dítě obdrží z rukou policistů „pracovní složku,, spolu s „uvítacím“ listem a prvním „pracovním“ listem. Pracovní listy obsahují různé úkoly, doplňovačky a preventivní rady z široké oblasti prevence kriminality – jde o úkoly a rady z oblasti bezpečnosti nemotorizovaného účastníka v silničním provozu, prevence krádeže, rady týkající se osobního bezpečí apod. Jednotlivé úkoly děti plní spolu s pedagogem nebo policistou, přičemž do pracovní složky si dítě postupně každý měsíc vkládá další pracovní list. Pracovních listů je deset. Projekt končí výtvarnou soutěží.

Téma soutěže je nastaveno tak, aby děti čerpaly z rad, které se od „Kapky prevence“ během práce s pracovními listy, dozvěděly. Soutěží, která je motivována získáním různých drobných dáreků „Kapky prevence“, si tak všechny děti formou hry zopakují a upevní znalosti týkající se prevence kriminality

Malá policejní akademie

Malá policejní akademie je Komplexní program prevence sociálně patologických jevů, určená pro žáky II. stupně základních škol. Probíhá od roku 2002 na českobudějovickém okrese. Projekt vznikl ve spolupráci Okresního ředitelství Policie ČR České Budějovice a Národní protidrogové centrály Praha.

Jeho úkolem je přispět u dětí k osvojování si prosociálního chování a odmítání porušování zákona. Jedná se o systematickou a dlouhodobou prevenci, která pokrývá širokou škálu těchto nežádoucích jevů. Projekt byl zpracován na základě učebních osnov a je koncipován i tak, aby mohl být využit i v rámci školního vzdělávacího programu pro průřezová témata osobnostní a sociální výchova a výchova demokratického občana. Projekt doplňuje řada soutěží, akcí pro děti, rodiče a učitele. V současné době je ve výrobě výukové DVD, které bude k dispozici postupně všem školám v rámci České republiky.

Abeceda bezpečí

Projekt sociální prevence, který je zaměřen na děti I. stupně základních škol. Projekt je realizován v rámci celého teritoria OŘ Policie ČR Most.

Cílem projektu je získávání a zvyšování úrovně vědomostí v oblasti bezpečného chování v běžných a kritických situacích, se kterými se děti mohou setkat. Projekt je vytvořen jako pracovní sešit, ve kterém jsou vyobrazeny různé situace doplněné textem. Děti mají možnost vyobrazenou situaci vymalovat a současně se nad ní zamyslet. Text nabízí správné a bezpečné řešení nebo otázkami navede děti k zaujmutí správného postoje. Realizace a odborná stránka projektu je zajišťována Policií ČR (Preventivně informační skupina - PIS) - besedy s dětmi. Projekt je vhodný i pro použití ve školách při výuce. Doba realizace - školní rok. Projekt je v okrese realizován 3 roky.

Nechte mě být

S cílem zaujmout co nejvíce žáky při přednáškách a předat jim atraktivnější formou informace, byla při vytváření projektu použita nová forma interaktivní výuky – videofilm. Obsahem videofilmu jsou čtyři příběhy zpracované na základě skutečných případů. Příběhy jsou zaměřené na pěstování zásad bezpečného chování u žáků 3. – 5. tříd ZŠ s tím, že je možné použít je u starších i mladších dětí, vždy po dohodě s odpovědným pedagogem. Realizátorem tohoto projektu je PIS Policie ČR, Správa hl. m. Prahy ve spolupráci s ostatními PIS v rámci celé české republiky a dále ve spolupráci s VIOD. o.p.s. Praha.

Efektivní způsob použití spočívá ve vybrání konkrétního tématu: zneužívání dětí – jeden příběh je zaměřený na chlapce a jeden na dívky, problém šikany a nález nebezpečného předmětu, následně se promítne příběh, který se před závěrečnou filmovou montáží zastaví, vede se diskuze, poté se pustí závěrečná montáž, aby si žáci ověřili, zda správně reagovali a odpovídali.

Projekt byl realizován v roce 2004 za finančního příspěví Magistrátu hl. m. Prahy a byl nabídnut pracovníkům a manažerům prevence kriminality v rámci celé republiky včetně metodické pomůcky pro přednášejícího.

Projekt je stále v rámci přednáškové činnosti používán, ze strany školských zařízení zájem o něj i nadále trvá.

Zpackané životy

Po zkušenostech a kladných ohlasech na videofilm „Nechte mě bejt“ byla natočena druhá kazeta „Zpackané životy“. Obsahuje filmový příběh o dospívající problémové mládeži zaměřený na posílení právního vědomí u cílové skupiny žáků 8. a 9. tříd ZŠ a studentů 1. a 2. ročníků SŠ a učilišť. Skutečné případy jsou zasazeny do prostředí party mladých lidí z různých sociálních vrstev s různými osobními problémy, kteří z nudy všedního života vybočují pácháním trestné činnosti, která v průběhu filmu graduje od neškodných lumpáren až po závažný trestný čin. Po promítnutí filmu následuje debata, kdy přednášející by měl iniciovat studenty, aby sami reagovali a diskutovali o svých názorech a pocitech, které u nich film vyvolal; debata vychází ze spontánních reakcí, proto není k dispozici žádná metodika. Realizátorem tohoto projektu je PIS Policie ČR, Správa hl. m. Prahy ve spolupráci s ostatními PIS v rámci celé české republiky a dále ve spolupráci s VIOD. o.p.s. Praha, který je zodpovědný, za distribuci videokazet k obou projektům. Tento projekt byl realizován v roce 2005 rovněž za spolupráce a finančního příspěví Magistrátu hl. m. Prahy a rovněž byl nabídnut pracovníkům a manažerům prevence kriminality v rámci celé republiky.

Vím, co smím?

Projekt - vědomostní soutěž - je připravena pro děti 7. až 9. tříd základních škol. Realizátorem tohoto projektu je PIS Okresní ředitelství (PIS OŘ) Policie ČR Benešov, Cílem je zajímavým způsobem podnítit zájem žáků, i jejich pedagogů o právní problematiku a tím rozvinout a posílit právní vědomí mladé generace zajímavým způsobem a zároveň zjistit současnou úroveň těchto vědomostí. Děti soutěží ve dvou kolech - školní a okresní. V prvním odpovídají na 30 testových otázek, které pro ně připraví pořadatelé. Ve druhém pak výherci prvního kola plní různé úkoly, které jim zadávají zástupci jednotlivých orgánů činných v trestním řízení (policie, soud, státní zastupitelství). Nejlepší družstva jsou pak odměněna pěknými cenami. Prostřednictvím soutěže poznají realizátoři projektu, jaké mají děti vědomosti a nedostatky v oblasti právního vědomí. Na nedostatky se pak mohou učitelé zaměřit nejen v hodinách občanské výchovy.

Program prevence zneužívání návykových látek

Realizátorem tohoto projektu je Preventivně informační skupina Okresní ředitelství (PIS OŘ) Policie ČR Mělník. Cílem projektu je seznámit děti s riziky zneužívání legálních i nelegálních návykových látek. Projekt probíhá formou besed obsahově zaměřených podle věkových skupin dětí. Dětem na prvním stupni základních škol je zdůrazňována především hodnota zdraví jako pohoda tělesná, duševní a sociální a jsou jim vštěpovány pravidla a návyky zdravého způsobu života; současně je beseda cíleně zaměřena proti škodám způsobeným alkoholem, tabákem a jinými drogami. Beseda s dětmi na druhém stupni základních škol a se studenty středních škol a učilišť je zaměřena na pochopení smyslu a významu trestního zákona, který definuje trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů. Současně je beseda zaměřena na to, aby děti uměly rozpoznat, kdy se jejich jednání dostává do konfliktu s tímto zákonem a jaké to může mít důsledky a aby byly varovány před nebezpečností drog.

Hravě přes překážku

Realizátorem projektu je Preventivně informační skupina Okresního ředitelství (PIS OŘ) Policie ČR Strakonice. Tento projekt s protidrogovou tematikou je určen pro žáky 7. a 8. tříd základních škol. Na projektu se společně s Policií ČR podílejí i pracovníci Krizového kontaktního centra, městský úřad, strážníci Městské policie (MP), a regionální Strakonická televize. Cílem projektu je oslovit mládež a vnést mezi ni pohled na drogovou problematiku a rizika s ní spojené. Projekt je rozčleněn do čtyř měsíců, kdy je cílová skupina pravidelně navštěvována. Tím se vytváří Kontakt policie - děti a s určitou systematickostí se s oslovenou skupinou pracuje, což je jedním z dalších cílů tohoto projektu. Cyklus přednáškové činnosti s mottem: „Droga jako překážka, kterou je třeba se naučit přeskočit či překonat“ je rozvržen do časové posloupnosti. Žáci jsou nejen vtaženi do tématu, ale sami se zamýšlí nad touto problematikou v literární a výtvarné soutěži.

Učíme se s policií

Realizátorem projektu je Preventivně informační skupina Okresního ředitelství (PIS OŘ) Policie ČR Pardubice a Správy Východočeského kraje. Vznikl v době, kdy bylo nutné reagovat na stále stoupající celorepublikový trend v distribuci a výrobě omamných a psychotropních Látek a na snižování věkové hranice konzumentů drog. Zahrnuje cyklus pravidelných lekcí pro žáky prvních až devátých tříd základní školy a je realizován v průběhu školního roku. Obsahuje témata, jako jsou například šikana, násilí, alkoholová a nealkoholová toxikomanie, týrání a zneužívání dětí apod. Současně s přednáškovou činností je využívána videoprojekce a pro přiblížení reálného světa jsou děti seznamovány i s vhodnými případy z policejní praxe. Dalšími motivujícími prvky, které projekt ztraktivňují, jsou jednorázové i dlouhodobé soutěže (např. výtvarné), prezentace výsledků jednotlivých soutěží v regionálním tisku, odměňování výherců drobnými dárkovými předměty a v neposlední řadě také návštěvy různých pracovišť policie.

Bezpečná třída

Lektoři východočeské policejní správy v Hradci Králové se od počátku roku 2007 podílejí na projektu "Bezpečná třída", týkající se problematiky násilí a šikany mezi dětmi a mládeží. Stěžejním úkolem policie v projektu je restriktivní řešení problému násilí či šikany na školách. Dalším úkolem je realizace primárně preventivních besed. Neméně důležitým posláním je zvyšování právního vědomí žáků, učňů, studentů, především pak pedagogů, s cílem rozpoznat trestnou činnost dětí a mládeže včetně deliktů přestupkových, se šikanou souvisejících.

Realizátorem projektu je Magistrát města Hradec Králové, který koordinuje činnost a ucelený systém pomoci všech zainteresovaných institucí, věnující se problematice šikany. Společný postup a otevřená komunikace mezi členy týmu využívá nejrůznějších metod sociálních, psychologických, terapeutických, diagnostikujících, vyšetřovacích, právních, poradenských a dalších. Každá z organizací má v projektu své místo a svou nezaměnitelnou roli.

Salinger – Občanské sdružení vzniklo v roce 1997 s cílem poskytovat mladým lidem podporu v začleňování do společnosti, hájit jejich oprávněné zájmy. V současné době realizuje služby sociální prevence v Královéhradeckém kraji a prorodinné aktivity v Hradci Králové.

Městská policie – primárně preventivní besedy s dětmi ve třídách, kde problém ještě nenastal

SVP Domino – sociometrická šetření; přímá interaktivní práce s třídním kolektivem; poradenství pro pedagogy; následná ambulantní péče v SVP⁵¹

⁵¹ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/bezpecnost/dobrapraxe/index.html#deti>

Bezpečně v Kyberprostoru

Realizátor projektu je Jihomoravský kraj ve spolupráci s Krajským ředitelstvím policie Jihomoravského kraje a Městskou policií Brno. Tento projekt je zaměřený na omezení rozšiřování nebezpečných počítačových jevů, jehož hlavním cílem je omezit rozšiřování nebezpečných počítačových jevů a také zvyšování informovanosti občanů JMK a jejich motivace k aktivnímu přístupu pro zajišťování vlastní bezpečnosti a ochrany majetku.

Omezení rozšiřování nebezpečných počítačových jevů je zajišťováno pomocí seminářů. Semináře o dané problematice absolvovali ředitelé škol, učitelé informačních a komunikačních technologií, metodici prevence na školách, veřejnost a žáci základních a středních škol v JMK. Všichni jsou seznamováni s nebezpečnými komunikačními jevy a postupy obrany proti nim.

Součástí projektu je výukové DVD, které je distribuováno do škol. Na DVD je vysvětlena terminologie související s problematikou kyberšikany, jsou zde skutečné příběhy, metodické listy, které mohou učitelé využít, diagnostika (dotazník ke zjištění možné šikany, kyberšikany a sociálního klimatu ve třídě), scénáře dalších příběhů sloužících pro práci se studenty, k diskuzi a odkazy na důležité stránky, které se také touto problematikou zabývají.⁵²

⁵² <http://www.policie.cz/clanek/bezpecne-v-kyberprostoru.aspx>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM PROVEDENÝ MEZI PREVENTISTY POLICIE ČR

Tento výzkum jsem provedl mezi policisty zařazenými v preventivně informační skupině Krajského ředitelství policie SjmK, v rámci odborné praxe na tomto oddělení, kde jsem se mimo jiné zúčastnil i preventivní přednášky, což mi pomohlo udělat přehled o tom, jak je činnost policistů z preventivně informační skupiny realizována v praxi. Popis samotného průběhu přednášky je součástí této bakalářské práce, jako příloha č. 1

5.1 Cíle a metody výzkumu

Výzkumné šetření bylo provedeno prostřednictvím kvalitativní metody formou strukturovaného rozhovoru, který zahrnoval 8 předem připravených otázek. Z celkového počtu bylo 6 otázek uzavřených a 2 otázky otevřené. Cílem bylo přiblížit, jak danou problematiku vnímají policisté, kteří se zabývají prevencí a preventivními programy. Vzhledem k tomu, že se jedná o výzkum, který byl proveden s úzkým okruhem respondentů, nelze z jeho výsledků činit závěry, či výsledky samotné jakkoliv zobecňovat.

5.2 Výběr respondentů

V rámci uvedeného výzkumu bylo osloveno 6 policistů zařazených v preventivně informační skupině Krajského ředitelství SjmK, se kterými byl proveden strukturovaný rozhovor.

5.3 Vlastní výzkum a analýza výzkumu

Vlastní rozhovor se skládal z následujících otázek, které byly dále podrobněji analyzovány

1. Jaké je Vaše pohlaví?
2. Jak dlouho sloužíte u Policie ČR?
3. Považujete preventivní působení na děti a mládí za důležité?
4. Hodnotíte současnou úroveň preventivních programů jako dostatečnou?
5. Je podle Vás vynakládán dostatek finančních prostředků na preventivní činnost?
6. Je podle Vás spolupráce škol a školských zařízení s policií na dobré úrovni?
7. Co je podle Vás největším přínosem preventivní činnosti?
8. Myslíte si, že v současné době existují oblasti sociálně patologických jevů žáků základních škol, na kterou by měl být z preventivního hlediska kladen ještě větší důraz než je tomu doposud?

Otázky č. 1 a 2 – pohlaví délka služebního působení u Policie ČR?

Účelem prvních dvou otázek bylo zjistit faktografické údaje o respondentech. Odpověď na prvních otázku ukázala, že v preventivně informační skupině Krajského ředitelství SJmK jsou rovnoměrně zastoupena obě pohlaví 3 muži a 3 ženy.

Délka služebního působení u Policie ČR byla zmíněna, z důvodu zjištění případných názorových odlišností mladších a starších policistů na danou problematiku.

Většina respondentů působí u policie déle jak sedm let.

Otázka č. 3 - Považujete preventivní působení na děti a mladistvé za důležité?

Tato otázka měla za cíl zjistit, zdali respondenti vidí smysl v preventivním působení na děti a mladistvé.

Všichni respondenti shodně uvedli, že působení na děti a mládež je z jejich pohledu důležité a měl by na něj být i v budoucnu kladen důraz.

Otázka č. 4. Hodnotíte současnou úroveň preventivních programů jako dostatečnou?

Na tuto otázku všichni respondenti shodně uvedli, že úroveň preventivních programů je podle nich dostatečná.

Otázka č. 5 Je podle Vás vynakládán dostatek finančních prostředků na preventivní činnost?

Na tuto otázku respondenti shodně uvedli, že na preventivní činnost není podle nich vynakládán dostatek finančních prostředků. Většina respondentů na doplňující otázku, která zněla, v čem konkrétně se nedostatek finančních prostředků podle nich projevuje, jako nejčastější důvody uvedla, financování nových projektů a nedostatek tiskových informačních materiálů u již probíhajících projektů.

Otázka č. 6 Je podle Vás spolupráce škol a školských zařízení s policií na dobré úrovni?

Na tuto otázku 5 ze 6 respondentů uvedlo, že považují spolupráci mezi Policií ČR se školami a školskými zařízeními na dobré úrovni. Respondent, který situaci nepovažoval za dobrou, byl dotazován, aby svůj názor zdůvodnil. Tento respondent uvedl, že existují školy, kde je prevence brána jako povinnost. Jako příklad uvedl situaci, kdy si zástupce školy objednává přednášku, kdy uvádí, že na zaměření samotné přednášky nezáleží, důležité je, aby někdo přijel a nějakou přednášku na dané školy provedl.

Otázka č. 7 Co je podle Vás největším přínosem preventivní činnosti?

Tato otázka si kladla za cíl zjistit, čím je preventivní činnost podle respondentů přínosná. Za hlavní přínosy preventivní činnosti respondenti považují

- Zlepšování právního vědomí a celkového pohledu na policii mezi dětmi a mládeží
- Snižování rizik souvisejících se vznikem sociálně patologických jevů
- Zvyšování odhalených případů šikany mezi žáky na školách
- Zvyšování informovanosti jak mezi dětmi a mladistvými tak i širokou veřejností

Otázka č. 8 Myslíte si, že v současné době existují oblasti sociálně patologických jevů žáků základních škol, na kterou by měl být z preventivního hlediska kladen ještě větší důraz než je tomu doposud?

Jako hlavní problémy, kterým by měla být v oblasti sociálně patologických jevů z preventivního hlediska, věnována větší pozornost respondenti považují

- Oblast bezpečného užívání internetu, zejména co se týče sociálních sítí, a dále oblast kyberšikany,
- Oblast návykových látek, zejména tabák, alkohol a marihuana.

5.4 Prezentace výsledků výzkumu

Z výše uvedených odpovědí je patrné, že v preventivně informační skupině, jsou rovnoměrně zastoupena obě pohlaví, většina respondentů působí u policie déle jak 7 let, ale podle odpovědí, není zřejmé, že by se názory na danou problematiku mezi mladšími a staršími respondenty odlišovaly. Všichni respondenti se shodli, že preventivní působení na děti a mladistvé je důležité, stejně tak se všichni respondenti shodli na tom, že úroveň preventivních programů lze považovat za dostatečnou. Shoda mezi všemi respondenty panovala i u další otázky, kde všichni shodně uvedli, že si nedomnívají, že by byl na preventivní činnost vynakládán dostatek finančních prostředků. Většina respondentů uvedla, že spolupráce škol a školských zařízení je podle nich na dobré úrovni. Za přínosy preventivní činnosti respondenti považují zlepšování právního vědomí a celkového pohledu na policii mezi dětmi a mládeží, snižování rizik souvisejících se vznikem sociálně patologických jevů, zvyšování odhalených případů šikany mezi žáky na školách, zvyšování informovanosti jak mezi dětmi a mladistvými tak i širokou veřejností. Větší pozornost by podle respondentů měla být v rámci preventivního působení na děti a mladistvé věnována bezpečnému užívání internetu a také kyberšikaně a také oblasti návykových látek.

6 VÝZKUM PROVEDENÝ MEZI ŽÁKY

Tento výzkum jsem provedl v rámci odborné praxe na Základní školy ve Vlasaticích, kterou jsem navštívil společně s policistkou z preventivně informační skupiny, která zde přijela za účelem provedení preventivní přednášky, jež byla zaměřená na bezpečné užívání internetu. Konkrétně se jednalo o přednášku z preventivního projektu, bezpečně v kyberprostoru.

6.1 Cíle, metody výzkumu a stanovení hypotéz

V rámci tohoto výzkumu jsem si stanovil za cíl zjistit, v jakém rozsahu může žáky ovlivnit preventivní přednáška zaměřená na kyberšikanu. Zda žáci dovedou po jejím absolvování správně rozpoznat sociálně patologické jevy, na který byla zaměřena, zda by dovedli předejít rizikové situaci a pokud by se do ní dostali, zda by věděli jak se zachovat, případně na koho se obrátit s žádostí o pomoc. Tento výzkum byl proveden na menším vzorku respondentů, jako předvýzkum, který bych rád rozvinul a navázal na něj ve své magisterské práci.

K průzkumnému šetření za účelem zjištění požadovaných údajů, byla použita kvantitativní metoda anonymního dotazníkového šetření. Dotazník se skládal z 10 uzavřených otázek, ve kterých měli žáci na výběr z nabídky odpovědí. Před vyplňováním dotazníku bylo žákům sděleno, že se jedná o anonymní dotazník a dále byli požádání, aby pracovali samostatně. Samotný dotazník je v příloze bakalářské práce označením příloha č. 2

K ověření cíle průzkumu jsem stanovil následující hypotézy.

Hypotéza H1 Více jak polovina žáků bude vědět na koho se obrátit v případě potřeby s žádostí o pomoc.

Hypotéza H2 Žáci budou mít na základně absolvování preventivní přednášky znalosti bezpečného užívání internetu.

Hypotéza H3 Více jak polovina žáků, bude schopna na základně absolvování preventivní přednášky specifikovat patologický jev (kyberšikana)

6.2 Výběr respondentů

Samotného průzkumu se zúčastnilo 25 žáků 2. stupně Základní školy ve Vlasaticích ve věku 13 - 16 let. Z celkového počtu žáků bylo 11 dívek a 14 chlapců. Před samotným průzkumem byla ve škole na druhém stupni provedena preventivní přednáška, zaměřená na vymezení a objasnění pojmů kyberšikany a zásady bezpečného užívání internetu.

6.3 Vlastní výzkum a analýza výzkumu

Vlastní dotazník se skládal z následujících otázek, které byly dále podrobněji analyzovány

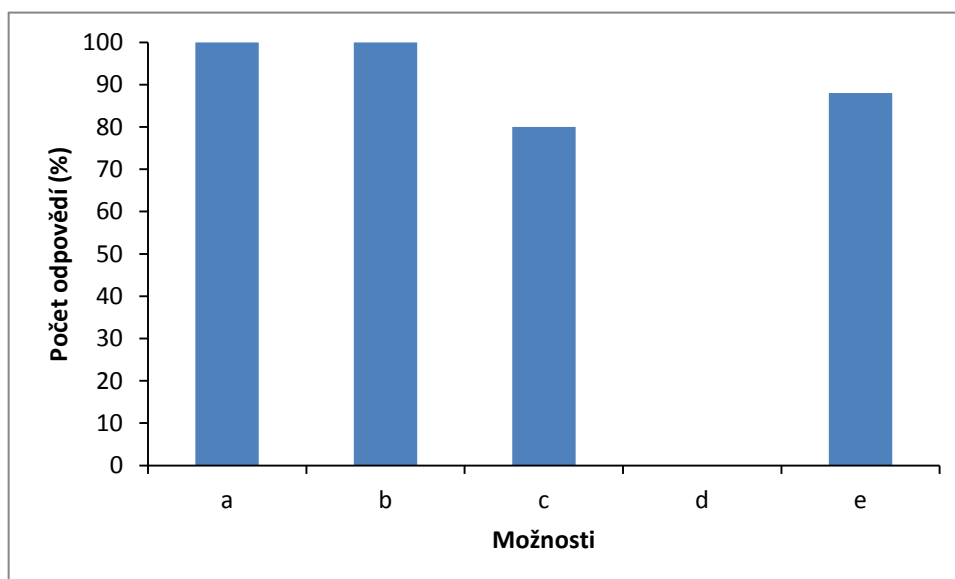
1. Co byste podle Vás označili za kyberšikanu?
2. Jakým způsobem jste se setkali s kyberšikanou?
3. Na koho byste se obrátili v případě, že byste se stali obětí kyberšikany?
4. Pomohli byste někomu, kdo se stal obětí kyberšikany?
5. Máte profil na facebooku nebo jiné sociální síti?
6. Komunikujete prostřednictvím internetu s neznámými lidmi?
7. Uveřejnili byste na internetu nebo sociálních sítích svoje osobní údaje, či fotografie?
8. Zaslali byste lidem, které neznáte svoje fotografie nebo jim sdělili svoje osobní údaje?
9. Sdělili byste někomu svoje přihlašovací údaje nebo hesla, která používáte při přihlašování na sociální síť, email nebo jiné účty?
10. Šli byste na schůzku s někým neznámým, koho jste poznal prostřednictvím internetu?

1. Co byste podle Vás označili za kyberšikanu

- a) někdo ti vyhrožuje prostřednictvím internetu
- b) někdo ti založí na sociální síti urážlivý profil,
- c) někdo umístí na internet video, které tě zesměšňuje,
- d) na oficiálních stránkách školy, jsou umístěny fotografie, na kterých jste zachyceni
- e) někdo na internet umístí Vaše upravené fotografie, které Vás budou urážet,

Tabulka č. 1

Otázka č. 1		
Možnosti	Počet odpovědí	%
a	25	100
b	25	100
c	20	80
d	0	0
e	22	88

Graf č. 1

U této otázky měli respondenti vybrat, co vše je možné zařadit mezi projevy šikany. Respondenti mohli u této otázky označit několik možností najednou. Samotná procenta jsou vyjádřením podílu z celkového množství žáků. Plných 100% respondentů označilo za kyberšikanu vyhrožování prostřednictvím internetu a založení urážlivého profilu na sociální síti, 88% respondentů spatřuje kyberšikanu, pokud někdo upraví jeho fotografie, které ho budou zesměšňovat a tyto fotografie poté umístí na internet, 80% respondentů označilo jako další projev kyberšikany když někdo umístí na internet video, které ho bude urážet. Podle výsledků je patrné, že mají žáci povědomí co do projevů kyberšikany zařadit.

2. Jakým způsobem jste se setkali s kyberšikanou

a) jako svědek

b) jako oběť

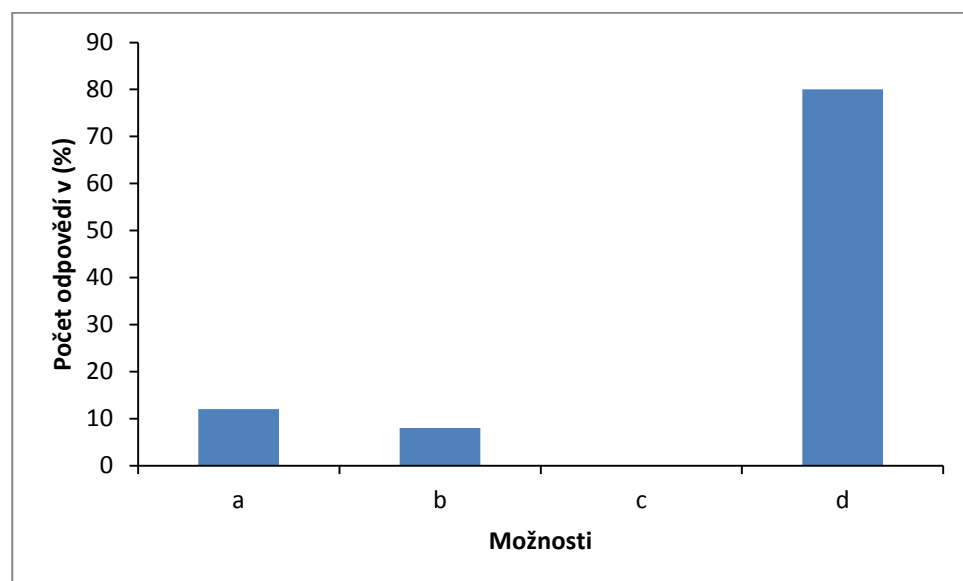
c) jako agresor (sám – a jsem někoho šikanoval – a)

d) nikde

Tabulka č. 2

Otázka č. 2		
Možnosti	Počet odpovědí	%
a	3	12
b	2	8
c	0	0
d	20	80

Graf č. 2

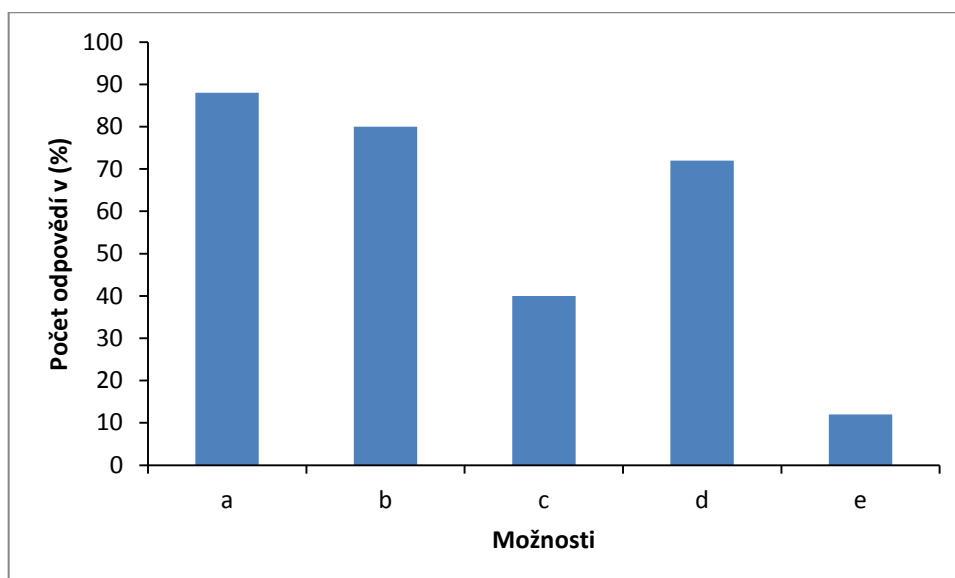
Cílem této otázky bylo zjistit, jestli a v jakém vztahu se žáci s kyberšikanou setkali. Žáci mohli u této otázky označit několik možností současně. 80% respondentů uvedlo, že se s kyberšikanou doposud neseťkalo, dalších 12% respondentů uvedlo, že se s kyberšikanou setkali v pozici svědků a v pozici oběti pouze 4% respondentů. Z výsledků je patrné, že se většina respondentů s kyberšikanou doposud neseťkala, což lze považovat za pozitivní zjištění.

3. Na koho byste se obrátili v případě, že byste se stali obětí kyberšikanů?

- a) na rodiče
- b) na učitele
- c) na kamaráda
- d) na policii
- e) na nikoho

Tabulka č. 3

Otázka č. 3		
Možnost	Počet odpovědí	%
a	22	88
b	20	80
c	10	40
d	18	72
e	3	12

Graf č. 3

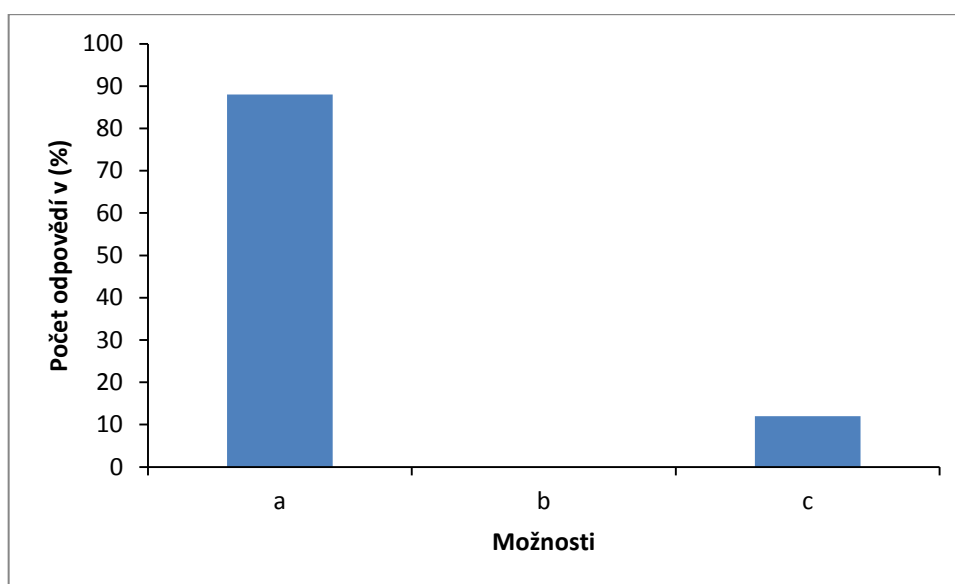
Tato otázka měla za cíl zjistit, zda by se respondenti, při setkání s kyberšikanou někomu svěřili. Z výsledků je patrné, že by se respondenti nebáli svěřit, pokud by se stali obětí kyberšikany. 88% respondentů by se svěřilo rodičům, 80% respondentů by se obrátilo na učitele, 72% respondentů by se obrátilo na polici a kamarádovi by důvěřovalo 40% respondentů. Jen 12% respondentů by nikomu nic neřeklo. Respondenti mohli u této otázky označit několik možností najednou. Samotná procenta jsou tedy vyjádřením podílu z celkového množství žáků.

4. Pomohli byste někomu, kdo se stal obětí kyberšikany?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Tabulka č. 4

Otázka č. 4		
Možnosti	Počet odpovědí	%
a	22	88
b	0	0
c	3	12

Graf č. 4

Celých 88% respondentů by neváhalo pomoci někomu, kdo se stal obětí kyberšikany. A pouze 12% respondentů nevědělo, jestli někomu pomůže.

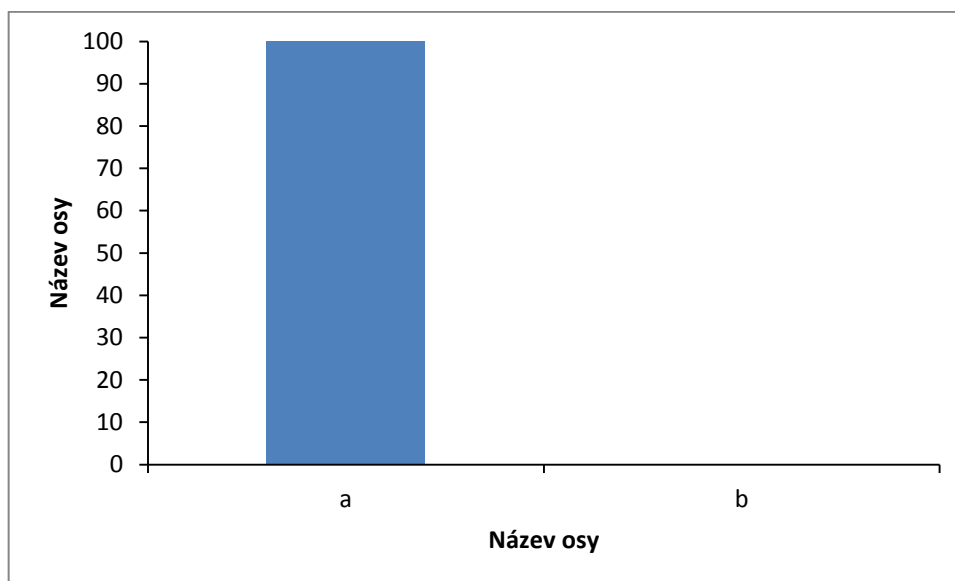
5. Máte profil na facebooku nebo jiné sociální síti?

a) ano

b) ne

Tabulka č. 5

Otázka č. 5		
Možnosti	Počet odpovědí	%
a	25	100
b	0	0

Graf č. 5

Na tuto otázku odpovědělo kladně celých 100% respondentů. Z výsledků je tedy zřejmé, že všichni respondenti mají profil na některé ze sociálních sítí. Tento výsledek pro mě není nijak překvapivý, vzhledem k tomu, že sociální sítě patří k fenoménu dnešní doby.

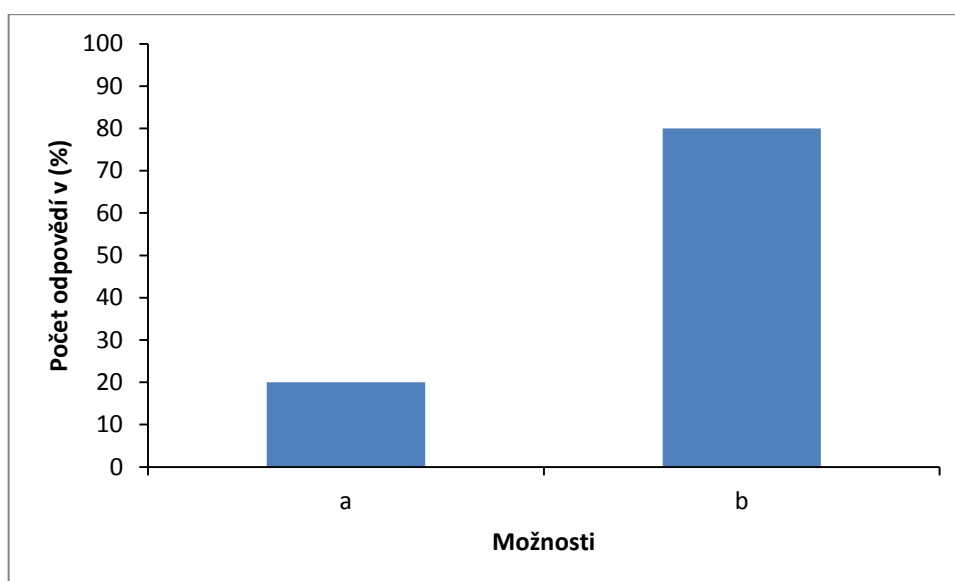
6. Komunikujete prostřednictvím internetu s neznámými lidmi?

a) ano

b) ne

Tabulka č. 6

Otázka č. 6		
Možnost	Počet odpovědí	%
a	5	20
b	20	80

Graf č. 6

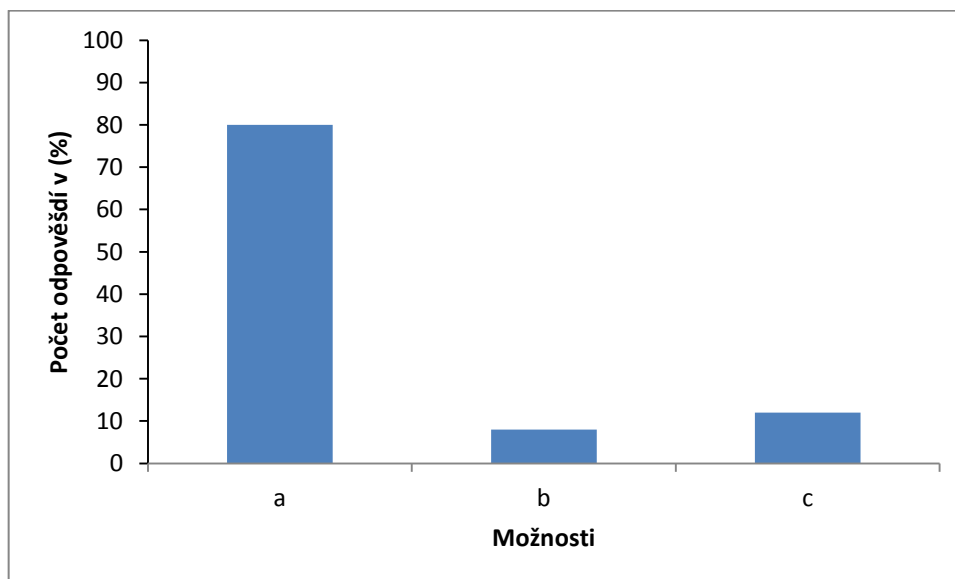
Tato otázka měla ozřejmit, zda respondenti komunikují s lidmi, které neznají osobně, což může představovat riziko. 80% respondentů se takové komunikaci vyhýbá, zatímco 20% respondentů komunikuje s neznámými lidmi prostřednictvím internetu.

7. Uveřejnili byste na internetu nebo sociálních sítích svoje osobní údaje, či fotografie?

- a) ano, ale jen pokud by byly dostupné pro lidi, které znám nebo je mám v přátelích
- b) ano, i kdyby je mohli zobrazit neznámí lidé,
- c) ne, neuveřejnil

Tabulka č. 7

Otázka č. 7		
Možnosti	Počet odpovědí	%
a	20	80
b	0	8
c	5	12

Graf č. 7

Tato otázka měla zjistit, zdali respondenti mají zásady bezpečného užívání internetu a chrání si nějakým způsobem svoje soukromí. Vzhledem k tomu, že na sociálních sítích většina uživatelů uveřejňuje svoje fotografie a informace, bez kterých by pro ně přítomnost na sociálních sítích ztrácela svůj smysl, otázka tedy spíše než sdílení informací či fotografií řeší, zda respondenti minimalizují případné zneužití samotných informací či fotografií vhodným nastavením svého profilu. 80% respondentů by na sociálních sítích uveřejnilo své fotografie nebo osobní údaje jen v případě, že by byly dostupné jen pro jejich známe, 12% respondentů by na sociálních sítích žádné fotografie či osobní informace vůbec nezveřejňovalo. Jen 8 % respondentů by fotografie či informace uveřejnilo i přesto, že by byly dostupné pro neznámé lidi.

8. Zaslali byste lidem, které neznáte svoje fotografie nebo jim sdělili svoje osobní údaje?

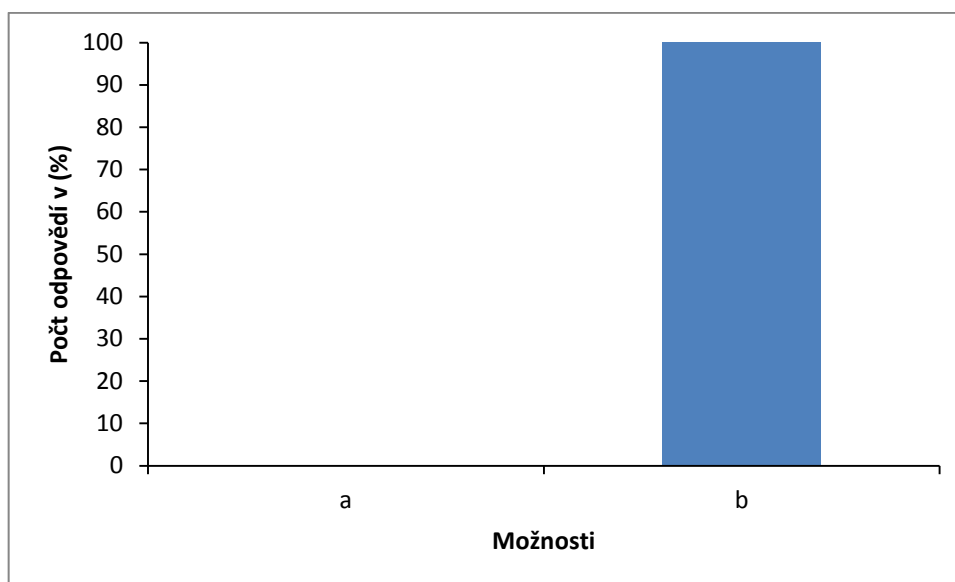
a) ano

b) ne

Tabulka č. 8

Otázka č. 8		
Možnosti	Počet odpovědí	%
a	0	0
b	25	100

Graf č. 8

Plných 100% respondentů by po absolvování preventivní přednášky nezaslali fotografie ani neposkytl osobní údaje někomu neznámému.

9. Sdělili byste někomu svoje přihlašovací údaje nebo hesla, která používáte při přihlašování na sociální sítě, email nebo jiné účty?

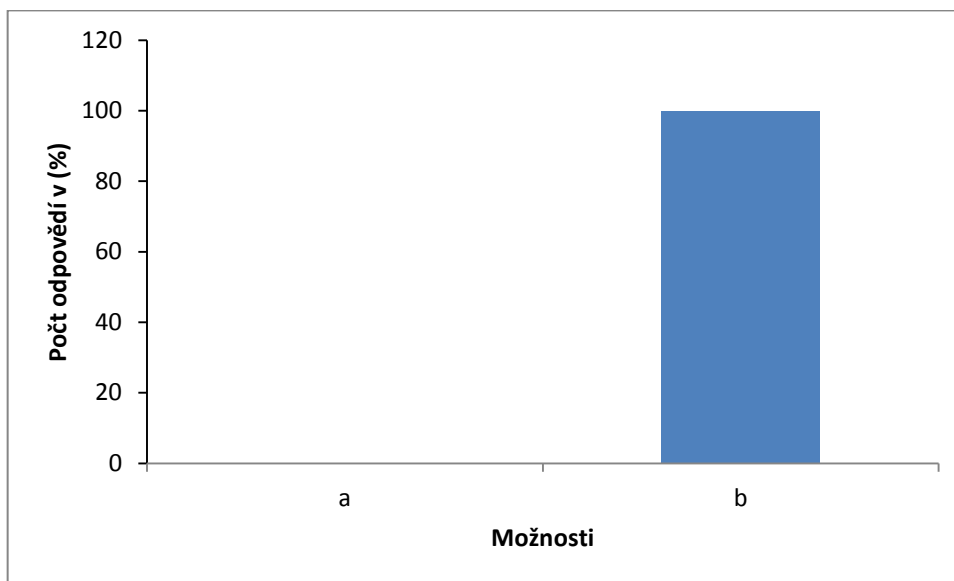
a) ano

b) ne

Tabulka č. 9

Otázka č. 9		
Možnosti	Počet odpovědí	%
a	0	0
b	25	100

Graf č. 9

Tato otázka měla za cíl zjistit, zdali znají respondenti základní zásadu pro bezpečné užívání internetu. Jak je z výsledků patrné, 100% respondentů by nesdělilo svoje přihlašovací údaje či hesla druhé osobě, což je velmi důležité, před případným zneužitím informací, fotografií, či nabouráním se cizí osoby na profil uživatele.

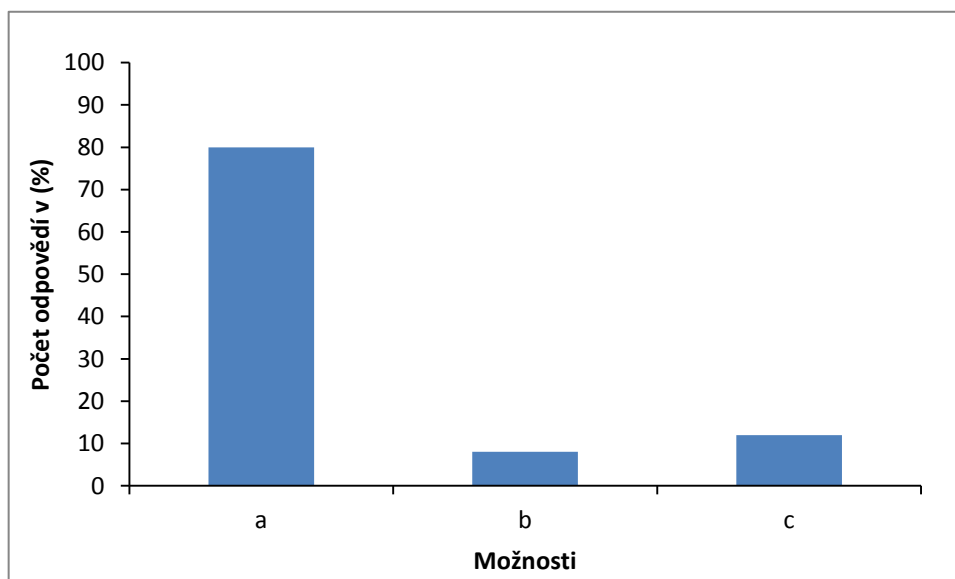
10. Šli byste na schůzku s někým neznámým, koho jste poznal prostřednictvím internetu.

- a) ano, pokud byste měli ověřeno, že se jedná skutečně o osobu, se kterou komunikují,
- b) ano, aniž byste si neznámou osobu, jakkoliv prověřovali,
- c) ne

Tabulka č. 10

Otázka č. 10		
Možnosti	Počet odpovědí	%
a	11	80
b	2	8
c	12	12

Graf č. 10

Tato otázka měla za cíl zjistit, zdali respondenti dovedou předcházet rizikovým situacím. A v případě, že se rozhodnou jít na schůzku s někým koho poznají prostřednictvím internetu, provedou potřebné kroky, k ověření si, zdali se jedná skutečně o osobu, se kterou komunikují. 80% respondentů, by šlo na schůzku s neznámým člověkem, ale pouze za předpokladu, že by měli ověřeno, že se jedná skutečně o osobu, se kterou komunikují. 12% respondentů by na schůzku s neznámou osobou, vůbec nešlo a pouze 8% respondentů by na schůzku s neznámou osobou šlo, aniž by věděli, o koho se jedná.

6.4 Presentace výsledků výzkumu a vyhodnocení hypotéz

Zpracování dotazníkového šetření přineslo data potřebná k potvrzení nebo vyvrácení stanovených hypotéz v návaznosti na cíl výzkumu. Jednalo se o 3 hypotézy.

Hypotéza H1 Více jak polovina žáků bude vědět na koho se obrátit v případě potřeby s žádostí o pomoc.

Protože jen 3 respondenti uvedli, že by se nikomu nespověřili, v případě, že by se stali oběťmi kyberšikan. **Hypotéza H1 byla potvrzena.**

Hypotéza H2 Většina žáků bude mít na základě absolvování preventivní přednášky základní znalosti pro bezpečné užívání internetu.

Znalost základních pravidel pro bezpečné užívání internetu řešily otázky 6 až 10, kdy většina žáků prostřednictvím odpovědí v dotazníku prokázala, že základní znalosti bezpečného užívání internetu skutečně má. **Hypotéza H2 byla potvrzena.**

Hypotéza H3 Více jak polovina žáků, bude schopna na základě absolvování preventivní přednášky specifikovat patologický jev (kyberšikana)

Šetření bylo zaměřeno na získané znalosti respondentů na základě provedené preventivní přednášky. Respondenti měli specifikovat patologický jev kyberšikanu na niž byla preventivní přednáška zaměřená. Podle výsledků lze konstatovat, že většina respondentů byla schopna na základě absolvování preventivní přednášky specifikovat tento patologický jev. **Hypotéza H3 byla potvrzena.**

ZÁVĚR

Sociálně patologickými jevy a nežádoucí chování mezi dětmi a mládeží se v současné době zabývá mnoho autorů. Snaží se svými publikacemi seznámit širokou veřejnost s problematikou těchto jevů a dále se snaží nalézt vhodná řešení a to jak pro rodiče postižených dětí, tak i pro děti samotné.

Bakalářská práce nese název „Preventivní programy policie ČR při řešení sociálně patologických jevů žáků základních škol“. Vzhledem k tomu, že se jedná o problematiku se značným rozsahem, úmyslem samotné práce nebylo tuto problematiku zcela obsáhnout, ale zaměřit se na vybrané sociálně patologické jevy, které se u žáků na základních školách vyskytují nejčastěji a dále popsat konkrétní preventivní programy ze strany Policie ČR, které jsou zaměřeny právě na sociálně patologické jevy, žáků základních škol.

Samotná práce se skládá ze dvou částí, z části teoretické a části praktické. První kapitola teoretické části je věnovaná vymezení základních pojmů. Kapitola druhá se věnuje teoriím vzniku sociálně patologických jevů a také pojednává o rizikových faktorech, které se na samotném vzniku sociálně patologických jevů podílejí. Třetí kapitola je věnována vybraným sociálně patologickým jevům, které se dle mého názoru vyskytují u žáků základních škol nejčastěji. Čtvrtá a zároveň poslední kapitola teoretické části se věnuje prevenci a jejímu rozdělení, dále popisuje činnost funkce preventivně informační skupiny Policie ČR a závěr této části je věnován vybraným preventivním programům, zaměřeným na sociálně patologické jevy žáků základních škol. Praktická část je rozdělena na dvě kapitoly, první kapitola je věnována výzkumnému šetření provedeného mezi policisty služebně zařazenými v preventivně informační skupině Krajského ředitelství policie SjmK, jehož cílem bylo zjistit, jak danou problematiku vnímají policisté, kteří se zabývají prevencí a preventivními programy. Druhá kapitola je věnována výzkumnému šetření provedenému, mezi žáky druhého stupně na Základní škole ve Vlasaticích, jehož cílem bylo zjistit, zda žáci dovedou na základě absolvování preventivní přednášky správně rozpoznat sociálně patologické jevy, na který byla zaměřena, dovedli by předejít rizikovým situacím a pokud by se do nějaké dostali, zda by věděli jak se zachovat, případně na koho se obrátit s žádostí o pomoc.

K samotnému vyhodnocení celé práce, je možno uvést, že je prevence a preventivní působení na děti a mládež důležité a přínosné. Jak samotné výzkumné šetření prokázalo, preventivní působení může kladně ovlivnit chování dětí a mladistvých. Bohužel se Policie ČR potýká, s nedostatkem finančních prostředků, čímž je preventivní činnost negativně ovlivněna. Nutno však říci, že preventivní působení není jen záležitostí Policie ČR, ale podílejí se na něm i jiné instituce. Nezanedbatelnou roli zde sehrává, zejména rodina, škola a vliv celé společnosti.

Domnívám se, že bakalářská práce by mohla posloužit zejména pracovníkům preventivě informačních skupin, ale i metodikům prevence na základních školách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

- [1] BREZÁK, Jozef. *Sociálna patológia*. 2., rozš. vyd. Editor Peter Ondrejko. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2001, 310 s. ISBN 80-224-0685-6.
- [2] EMMEROVÁ, Ingrid. *Prevenca sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. 1. vyd, slovensky. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, 2007, 129 s. ISBN 9788080834401.
- [3] FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Vyd. 1. Překlad Petra Diestlerová. V Praze: Ikar, 2009, 311 s. ISBN 978-802-4911-762.
- [4] FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 218 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4727-813.
- [5] JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde Praha - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2004, 144 s. ISBN 80-720-1493-5
- [6] KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, 127 s. ISBN 80-717-8123-1.
- [7] MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-807-3678-258.

- [8] MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie: 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-251.
- [9] NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, drogy a Vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. 2. rozšířené vydání. Praha, 1994.
- [10] VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 154 s. ISBN 80-244-0337-4.

Internetové zdroje

- [11] Definice kouření: *Kuřáková plíce* [online]. © 2003-2010 [cit. 2013-01-19].
Dostupné z WWW: <<http://www.kurakovaplice.cz/index.php?strana=definice>>.
- [12] Dělení primární prevence: *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy* [online].
MŠMT © 2006 – 2012 [cit. 2013-02-11] Dostupné z WWW:
<<http://www.msmt.cz/vzdelavani/prevence-ptj>>
- [13] Dělení sociálně patologických jevů: *Informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje* [online]. Dat, s.r.o. © 2003 – 2013 [cit. 2012-10-16] Dostupné z WWW: <<http://www.zkola.cz>>.
- [14] Prevence: *Ministerstvo vnitra české republiky* [online]. MVČR © 2010
[cit. 2013-02-11] Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/prevence>>.
- [15] Preventivně informační skupina: *Oficiální stránky policie ČR* [online]. Policie ČR © 2010 [cit. 2010-03-16] Dostupné z WWW:
<<http://www.policie.cz/clanek/sprava-stredoceskeho-kraje-odkazy-akce-a-projekty-preventivne-informacni-skupina.aspx>>.

- [16] Preventivní projekt bezpečně v kyberprostoru: *Oficiální stránky policie ČR* [online]. Policie ČR © 2010 [cit. 2013-02-14] Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/bezpecne-v-kyberprostoru.aspx>>.
- [17] Preventivní projekty: *Oficiální stránky policie ČR* [online]. Policie ČR © 2010 [cit. 2013-02-14] Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/akce-a-projekty-655004.aspx>>.
- [18] Sex proti vůli manželky není znásilnění, tvrdí britský imám: *Mediaislam.cz komunikační platforma pro sdílení zpráv na dané téma* [online]. Mediaislám © 2013 [cit. 2012-11-16] Dostupné z WWW: <<http://www.mediaislam.cz/2010/sex-proti-vuli-manzelky-neni-znasilneni-tvrdi-britsky-imam-the-independent/>>.
- [19] Statistiky týkající se kouření: *Kuřáková plíce* [online]. © 2003-2010 [cit. 2013-01-19]. Dostupné z WWW: <http://www.kurakovaplice.cz/koureni_cigaret/zajimavosti-a-statistiky/statistiky-tykajici-se-koureni.html>.
- [20] Terciální prevence: *Středisko volného času Ostrov radosti* [online]. © 2009 [cit. 2013-02-11] Dostupné z WWW: <<http://www.ostrovzl.cz/prevence/>>
- [21] Zdravotní rizika kouření tabáku. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, © 2001- [cit. 2013-01-19]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Zdravotni_rizika_koureni_tabaku>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DVD	Digital Video Disc
MP	Městská policie
JMK	Jihomoravský kraj
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PIS	Preventivně informační skupina
PIS OŘ	Preventivní skupina okresního ředitelství
SJmK	Správa Jihomoravského Kraje
SVP	Středisko výchovné péče
TČ	Trestní čin
TZ	Trestní zákon
VIOD	Vzdělávací institut ochrany dětí
ZŠ	Základní škola

SEZNAM TABULEK

Tab.1	55
Tab.2	57
Tab.3	59
Tab.4.....	61
Tab.5	62
Tab.6.	63
Tab.7	64
Tab.8.....	66
Tab.9	67
Tab.10.....	68

SEZNAM GRAFŮ

Graf.1	55
Graf.2.	57
Graf.3	59
Graf.4.....	61
Graf.5	62
Graf.6.	63
Graf.7.....	64
Graf.8.....	66
Graf.9.....	67
Graf.10.....	68

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Příloha č. 2

PŘÍLOHA I: POPIS ÚČASTI NA PREVENTIVNÍ PŘEDNÁŠCE

Přednášku prováděla policistka z preventivně informační skupiny Krajského ředitelství policie sJmk. V den, kdy měla přednáška proběhnout, jsem se dostavil společně s policistkou do školy, kde nám byla ředitelkou školy představena třídní učitelka, třídy ve které měla přednáška proběhnout. Po krátkém rozhovoru nás paní učitelka uvedla do třídy, představila nás a předala policistce slovo.

Policistka se dětem představila, poté žáky v krátkosti seznámila s jednotlivými útvary policie a jejich činnosti a nakonec žáky seznámila s její pracovní náplní. Policistka začala hovořit o kyberšikaně, kdy se hned na začátek žáků zeptala, co si pod tímto pojmem představují. Podle reakcí bylo vidět, že o tom co je kyberšikana mají žáci určité povědomí. Poté policistka začala žákům vysvětlovat rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou a dále jim sdělila, jaké může mít kyberšikana projevy. Dále děti informovala o tom, jak nejčastěji může dojít ke zneužití jejich údajů, fotografií a informací, jež uvádí na nejrůznější profily. Vysvětlila dětem rizika, která souvisí se zneužitím jejich hesla, zejména je upozornila na to, aby svoje heslo neposkytovali nikomu jinému a dále jim sdělila zásady pro bezpečnou tvorbu hesla. Vysvětlila charakteristické rysy kyberšikany, kterými jsou anonymita, nezávislost na místě a čase, obtížná kontrola a rychlé šíření. Dále děti upozornila na vkládání fotografií, zdůraznila, že existují uživatelská nastavení soukromí, takže je možné ovlivnit, komu se dané fotografie zobrazí. Policistka se zmínila i o virtuální komunikaci s neznámou osobou, kdy děti upozornila, aby neznámým lidem neposílali svoje fotografie, nesdělovali jim osobní údaje a dbali zvýšené opatrnosti při komunikaci s někým, koho neznají. Dále dětem sdělila, aby si s takovými osobami nedomlouvali schůzky a v případě, že si s takovou osobou schůzku domluví, si prvně ověřili, zdali se skutečně jedná o danou osobu například prostřednictvím programů umožňující videochat, ale i v takovém případě o tom, že jdou s někým na schůzku, vždy informovali své rodiče. Policistka dětem také vysvětlila pojmy Kybergrooming a Sexting a na závěr děti upozornila na trestní postih v případě kyberšikany.

Přednáška trvala dvě vyučovací hodiny a z mého pohledu byla velmi dobře připravená. Policistka během ní používala připravenou prezentaci, kterou doplňovala tematickými videoklipy. Také zmínila několik konkrétních případů kyberšikany.

PŘÍLOHA II: DOTAZNÍK PRO ŽÁKY ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Jmenuji se Michal Čech a jsem studentem IMS Brno. V rámci výzkumu potřebného pro svoji bakalářskou práci, bych Vás rád požádal o vyplnění tohoto krátkého dotazníku. Tento dotazník je anonymní a jeho výsledky budou využity pouze pro účely bakalářské práce. Za vyplnění Vám předem děkuji.

1. Co byste podle Vás označili za kyberšikanu

- a) někdo ti vyhrožuje prostřednictvím internetu
- b) někdo ti založí na sociální síti urážlivý profil,
- c) někdo umístí na internet video, které tě zesměšňuje,
- d) na oficiálních stránkách školy, jsou umístěny fotografie, na kterých jste zachyceni
- e) někdo na internet umístí Vaše upravené fotografie, které Vás budou urážet

2. Jakým způsobem jste se setkali s kyberšikanou

- a) jako svědek
- b) jako oběť
- c) jako agresor (sám – a jsem někoho šikanoval – a)
- d) nikde

3. Na koho byste se obrátili v případě, že byste se stali obětí kyberšikany?

- a) na rodiče
- b) na učitele
- c) na kamaráda
- d) na policii
- e) na nikoho

4. Pomohli byste někomu, kdo se stal obětí kyberšikany?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

5. Máte profil na facebooku nebo jiné sociální síti?

- a) ano
- b) ne

6. Komunikujete prostřednictvím internetu s neznámými lidmi?

- a) ano
- b) ne

7. Uveřejnili byste na internetu nebo sociálních sítích svoje osobní údaje, či fotografie?

- a) ano, ale jen pokud by byly dostupné pro lidi, které znám nebo je mám v přátelích
- b) ano, i kdyby je mohli zobrazit neznámí lidé,
- c) ne, neuveřejnil

8. Zaslali byste lidem, které neznáte svoje fotografie nebo jim sdělili svoje osobní údaje?

- a) ano
- b) ne

9. Sdělili byste někomu svoje přihlašovací údaje nebo hesla, která používáte při přihlašování na sociální síť, email nebo jiné účty?

- a) ano
- b) ne

10. Šli byste na schůzku s někým neznámým, koho jste poznal prostřednictvím internetu.

- a) ano, pokud byste měli ověřeno, že se jedná skutečně o osobu, se kterou komunikuji,
- b) ano, aniž byste si neznámou osobu, jakkoliv prověřovali,
- c) ne